

Univerzita Karlova Praha
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

Bakalářské kombinované studium
2008 - 2011

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kateřina Jandová

**Začlenění mladých lidí s LMP, odcházejících z Dětského
domova v Žatci do naší společnosti**

Praha 2011

Vedoucí bakalářské práce
Doc. PhDr. Jan Šiška, Ph.D.

Charles univerzity Prague
Science Education
Department of Special Education

Bachelor combined
2008 – 2011

BACHELOR THESIS

Kateřina Jandová

**Include the young people with MMH leasing from Childern,s
Home Źatec in our society**

Prague 2011

**The Bachleor Thesis Work Supervisor:
Doc. PhDr. Jan Źiřka, Ph.D.**

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Žatci dne 25.3.2011

.....

podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Doc. PhDr. Janu Šiškovi, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

Ve své práci se zabývám problematikou odchodu dětí z Dětského domova v Žatci po ukončení ústavní výchovy. V práci je zmiňována funkce rodiny a její vliv na osobnost dítěte. Jsou zde popsány formy náhradní rodinné péče, možnosti ubytování po odchodu z ústavní výchovy, legislativa. Popisují rizika ústavní výchovy, počet dětí v ústavech. V práci zjišťuji, kolik klientů odchází zpět k rodině, kolik jich zůstává osamoceno a žijí v Domech na půl cesty nebo pronajatých bytech, vyučí – li se, pracují – li, zda žijí na dávkách od začátku své samostatnosti. Chtěla bych zjistit, zda umějí hospodařit s penězi, jak prožívají své partnerské vztahy. V práci užiji kvantitativní techniky a začlenila jsem i několik rozhovorů s bývalými klienty.

Klíčová slova

dětský domov,
rodina,
funkce rodiny,
lehká mentální retardace,
nezaměstnanost,
ústavní výchova,
rodinná skupina,
rizika ústavní péče,
výchova jako proces

Annotation

In my work I deal with the problems of children leaving the children's home in Žatec after completing their institutional fostering. I am also mentioning the function of a family and its influence on children's personality. I am describing the forms of alternative family upbringings, accommodation possibilities after leaving the children's home, legislation. Further I am describing the risks of the institutional fostering, the number of children placed in children's homes.

I would also like to find out how many children are ending up with their former families, how many are left alone living in between the children's homes and rent flats. How many of them learn from their situation, how many have jobs and whether they live from the state benefits since they are living on their own.

Further I would like to find out whether they are able to manage their own money, how they cope with their relationships. In my work I am going to use qualitative techniques and I would also like to use a few casuistries.

Key words

Children,s home,
family,
family function,
mild mental handicap,
unemployment,
institucional education,
family group,
risk of institucional care,
education as process

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK.....	9
ÚVOD.....	10
CÍL PRÁCE.....	12
1. RODINA A JEJÍ VÝZNAM	13
1.1 Dítě a rodina	14
1.2 Posuzování funkčnosti rodiny	15
1.2.1 Typologie rodin	15
1.3 Zdroje výchovy:	17
1.4 Výchova jako proces rozvíjení osobnosti jednotlivce.....	17
2. ÚSTAVY – HISTORIE	20
2.1 Péče o obtížně vychovatelné v našich zemích.....	21
2.2 Funkce ústavů.....	22
2.3 Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy	23
2.3.1 Diagnostický ústav.....	24
2.3.2 Dětský domov	25
2.3.3 Výchovný ústav	27
2.4 Rizika ústavní péče.....	28
2.5 Ústavní výchova, ochranná výchova, předběžné opatření	28
2.5.1 Ústavní výchova	28
2.5.2 Ochranná výchova	29
2.5.3 Předběžné opatření.....	29
3. POČET DĚTÍ V ÚSTAVNÍ VÝCHOVĚ.....	30
3.1 Specifika pedagogické činnosti v dětských domovech	30
3.2 Podpora ohrožených rodin:	31
4. MENTÁLNÍ RETARDACE	33
4.1 Charakteristika lehké mentální retardace	33
5. LEGISLATIVA.....	34
6. FORMY BYDLENÍ PRO MLADÉ LIDI, KTEŘÍ ODCHÁZEJÍ Z DĚTSKÉHO DOMOVA	35
6.1 Azylový dům	35
6.2 Dům na půl cesty	35
6.3 Bydlení u příbuzných	36

6.4 Dětský domov – startovací byty	36
6.5 Chráněné bydlení.....	37
7. DĚTSKÝ DOMOV V ŽATCI.....	38
8. POPIS POUŽITÝCH METOD.....	40
8.1 Dotazník	40
8.2 Struktura dotazníku	40
8.3 Hypotéza.....	41
8.4 Vznik hypotéz.....	41
8.5 Interview	42
8.6 Hypotézy	42
8.7 Vlastní výzkumné šetření	43
8.8 Shrnující protokoly z rozhovorů.....	58
ZÁVĚR.....	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65
INTERNETOVÉ ODKAZY	67
SEZNAM PŘÍLOH.....	68

Seznam zkratk

DD Žatec	-	Dětský domov Žatec
ÚV	-	ústavní výchova
OV	-	ochranná výchova
ZPŠ	-	Základní škola praktická
SPŠ	-	Střední praktická škola
SOU	-	Střední odborné učiliště
OU	-	odborné učiliště
DPC	-	dům na půl cesty
LMP	-	lehké mentální postižení
DÚM	-	diagnostický ústav pro mládež
SPU	-	specifické poruchy učení
SVP	-	středisko výchovné péče
PPP	-	pedagogicko-psychologická poradna
SPC	-	speciálně pedagogické centrum
ADHD	-	porucha pozornosti s hyperaktivitou
ADD	-	porucha pozornosti

Úvod

Pracuji v Dětském domově v Žatci jako kmenová vychovatelka. Náš dětský domov jako jeden z prvních přešel z modelu internátního typu na rodinné skupiny. V našem domově se staráme o 86 dětí, které žijí v 11 rodinných skupinách. Šest skupin je umístěno v panelových domech, kde žijí děti se svými tetami. U našich dětí je diagnostikováno ADHD, ADD, LMP, epilepsie, mají SPU, trpí psychickou i sociální deprivací. Dětem poskytujeme výchovu, vzdělávání, náklonnost a trénink praktických dovedností pro každodenní realitu samostatného bydlení – umí si nakoupit, uvařit, vyprat, vyžehlit, vědí, co stojí potraviny, hygienické potřeby a základní oblečení. Protože žijí v bytech, kde nejsou uklízečky a kuchařky, mají tyto praktické věci dobře zvládnuté, což může být určitým zdrojem rovnováhy.

Děti mají od sponzorů krásné hodnotné dárky, pěkné moderní oblečení, pravidelně jezdí na kulturní a sportovní akce. Po dovršení 18ti let, odcházejí buď ke své původní rodině, která je zpravidla vtáhne do reality života na sociálních dávkách bez práce nebo nemají kam jít. Naším klientům chybí základní návyky, jakými je třeba nutnost práce k získání obživy a bydlení nebo odpovědnost za své činy. Tito klienti se v tísní často obracejí na své biologické rodiče, kteří však mnohdy o navázání kontaktu nestojí nebo vyhledávají vrstevnické party. Děti vychovávané v dětských domovech žijí v odlišném prostředí než děti vyrůstající v rodinách. Mají většinou i negativní zkušenosti z vlastních rodin, které z různých důvodů neplnily svoje povinnosti při výchově dítěte. Tyto skutečnosti i institucionální výchova se svými specifiky ovlivňují jejich jednání a cítění, myšlení a jednání, které se v některých oblastech odlišuje od projevů dětí vychovávaných v rodinách. Naše sociální pracovnice jim pomáhají shánět bydlení a práci. Po odchodu a na vše zůstanou sami a zpravidla si se svým životem neumějí poradit. Každým rokem opouští dětské domovy více než 700 mladých lidí. Přístup na trh práce i do společnosti je pro ně velice často komplikovaný. Příčinou problémů je zejména nedostatečná připravenost na „život za branami dětského domova“ a nedostatek základních psychosociálních dovedností. V neposlední řadě má na celou problematiku vliv nízká vzdělanost dětí v DD. Jsme s našimi klienty, kteří odešli v kontaktu. Chodí za námi pro radu, pomoc, svěřit se svými výhrami a prohrami. Realita je taková, že dívky velmi brzy otěhotní, chlapci střídají zaměstnání nebo nepracují vůbec.

V médiích často slyšíme, jak je třeba vrátit děti do rodin. Ano, to potřeba je. My, kteří se o děti staráme, to víme velmi dobře. Jenže dosud se nenašlo žádné konkrétní řešení, které by dětem opravdu a natrvalo pomohlo. A tak vítáme každý i sebemenší signál naznačující, že rodina přece jen chce své děti domů a snaží se o nápravu podmínek pro jejich výchovu. Také by nám hodně pomohla pomoc zvenčí – od firem a organizací, která by byly ochotny zaměstnat mladého dospělého, který je dospělí pouze de iure, nikoli de facto, a tím významně zvýšily šance na jeho slušný a poctivý život.

Cíl práce

Cílem mé bakalářské práce je zmapovat, jak si mladí lidé, kteří odcházejí z našeho dětského domova v Žatci po dovršení zletilosti, poradí se svým novým životem. Zajímalo mě, jak shánějí bydlení a práci, jak nakládají s financemi, které mají k dispozici. Zjišťovala jsem jaké mají představy o své budoucnosti, jak řeší své problémy. V dotazníku č. 1 jsem prováděla výzkumné šetření s klienty ve věku 16 – 18 let, kteří se teprve připravují na odchod z DD, svá zjištění jsem shrnula do grafů, v dotazníku č. 2 jsem prováděla výzkumné šetření s lidmi, kteří už z ústavní výchovy odešli a mají se samostatným životem své zkušenosti. Zjištění byla opět shrnuta do grafů.

Při samotném odchodu z dětského domova pomáhají mladému člověku ředitel, vychovatelé, sociální pracovníce, kurátor. Vše je závislé na domluvě a přání klienta. Je na něm samotném, jak se ke všemu zodpovědně postaví.

1. Rodina a její význam

Pojem rodina byl definován mnoha odborníky z různých oblastí a za rozmanitými účely. Při snaze o definici rodiny, která by měla být stěžejní i z hlediska výzkumu, se ukázalo nutné, aby se definice odborníků a rodin samotných shodovaly. Vznikla tak definice výzkumného centra Kansaské univerzity „The Brach Centre for Family and Disability Studies“, podle které „rodina zahrnuje osoby, které se samy za součást rodiny považují, ať jsou spojeny pokrevním či manželským svazkem, a které se vzájemně pravidelně podporují.“ (Brown 2003, s.176)

Zdravá rodina je podle Glasera a Naura charakterizována „jasnou hierarchií moci, jasnou koalici rodičů, jasně definovanou participací dětí, spoluprací, vysokým stupněm individualizace a autonomie, otevřeným vyjádřením citu a schopností adaptovat se na změnu.“ (Cohen in Kirmayer 1997, s. 196)

Beckley doplňuje ještě další dva atributy zdravé rodiny, a to „neustálý tok informací a zkušeností do rodiny a její schopnost nést změnu a adaptovat se na ni“ (Cohen in Kirmayer 1997, s.196)

Dle Hartla, Hartlové (2004) je rodina „společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností, a vzájemnou pomocí“ (s.512). Stejní autoři považují termín „funkční rodina“ za příhodnější než „rodina zdravá“.

Cohen^(in Kirmayer 1997, s. 194) považuje za nejdůležitější funkce rodiny reprodukci, péči o jednotlivce, vzdělávání ve smyslu individualizace, socializaci a přizpůsobení se jiné kultuře, sociální kontrolu, regulaci sexu a sexuality ve společnosti a emoční podporu členům rodiny.

Rodina je zajisté nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla kdysi v pradávných dobách, kdy se člověk ještě moc málo podobal tomu, jak ho známe dnes. A vznikla nejen z přirozeného pudu pohlavního, jež vede k plození a rozmnožování daného živočišného druhu (k tomu ostatně není třeba rodiny), ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat, připravovat se pro život. Člověk byl v těch dobách mezi ostatními živočichy velmi nedokonalým tvorem a jeho mládě přicházelo na svět tak málo připravené, že pečovat o ně a chránit je v úzkém intimním společenství ženy a muže a případně dalších lidí byla prostě životní nutnost, základní podmínka pro jeho přežití. (Matějček 1994, s. 15)

1.1 Dítě a rodina

*„Děti začínají tím, že své rodiče milují,
později je soudí a zřídka,
pokud vůbec kdy jim odpouštějí“ (Wilde)*

Řekneme-li domov, hned se vynoří celá spousta vzpomínek, myšlenek, pocitů zpravidla pěkných, milých, hřejivých. Psycholog řekne: „Už to slovo samotné má velice silný emocionální náboj.“ Psychologické výzkumy i u nás prováděné bohnickým výzkumným týmem dosti přesvědčivě ukázaly, že společná starost o dítě, zvláště angažovanost muže na péči o dítě od samého začátku, je velice vydatným činitelem rodinné soudržnosti a stability, a tedy prevencí rodinných rozvatů a rozvodů.

Domov pro nás znamená místo, kde jsou „naši“. Místo, kde jsou naši lidé, ti kdo k nám patří a k nimž patříme my. Místo, kde jsme přijímáni takoví, jací jsme. Kde se nemusíme přetvařovat, kde nemusíme nic předstírat, ba dokonce nesmíme nic takového dělat. Z tohoto vědomí, že jsme přijímáni, plyne tak pocit jistoty a bezpečí. Domov je přístav, kam se můžeme vracet z dobrodružných výprav do světa. Místo uklidnění, odpočinku, místo spočinutí v biblickém slova smyslu. Zaslouží si tedy největší úctu a ochranu – vždyť, dobrý domov nepatří jen nám, ale i našim dětem. Dobrý domov má naději předávat se z generace na generaci.

Má-li se dítě vyvíjet po duševní a charakterové stránce v osobnost zdravou a společností užitečnou, potřebuje vyrůstat v prostředí stálém citově příznivém, vřelém, přijímajícím. A takovým životním prostředím by měla být především rodina. Rodina zdaleka není jedinou institucí, která bude pečovat o prospěch, ochranu, výchovu a vzdělávání dítěte a která tedy bude mít rovněž vliv na utváření jeho osobnosti. Svoji roli tu hraje také škola, kamarádi, přátelé, zaměstnání. Ale rodina má mezi všemi přece jen jedinečné, výlučné postavení v několika směrech. Jen ona stojí na začátku – má tedy možnost ovlivňovat vývoj dítěte v jeho nejcitlivějších fázích. Může také nejpřirozenějším způsobem a nejvydatněji uspokojovat základní psychické potřeby dítěte. Rodina je modelem mezilidských vztahů, které si dítě ponese dál do života a jimiž bude poměřovat všechny vztahy další, do nichž samo vstoupí. Potřeba životní jistoty je zřejmě potřebou nejvýznamnější. Rodina by měla znamenat pro dítě základní životní jistotu. To je ten největší vklad, který mu můžeme dát. Vytváření citových

vztahů a pout mezi otci a matkami, rodiči a dětmi probíhá prakticky od narození dítěte, některým jeho předpoklady se však formují ještě dříve. Záleží tu na kvalitě a hloubce partnerských vztahů i na tom, do jaké míry je narození dítěte plánované, oboustranně chtěné a žádoucí, či jde-li o početí náhodné, důsledek citového vzplanutí, neuváženosti apod. Niterný vztah rodičů k vlastním potomkům pak vzniká a vytváří se zejména každodenní péčí o dítě, vzájemným soužitím i společnou činností, prací a hrou.^(Taxová, 1987, str. 185)

1.2 Posuzování funkčnosti rodiny

Z přehledu existujících institucí zabývajících se rodinami je zřejmé, že někde formuluje primární objednávku stát ustavením příslušné služby a klienti (tj. rodiny) ji modifikují svými konkrétními potřebami. Některé evropské státy tyto dvě stránky ochrany dítěte – právní a sociální – oddělují a zařazují pro obě zvláštní typy institucí. Mezinárodní i naše národní právní normy se pokoušejí definovat hranici mezi právem rodičů na autonomní rozhodování i na soukromí a mezi zájmy dítěte, které v situacích ohrožení – i jen potenciálního – chrání stát. Jedním z prvořadých zájmů dítěte je vyrůstat ve funkční rodině, což deklaruje i zákon o sociálně – právní ochraně dítěte. Tento zákon zdůrazňuje, že hlavním způsobem řešení situace ohroženého dítěte má být ozdravení rodinného prostředí. V praxi našich státních orgánů, které sociálně-právní ochranu dítěte vykonávají, však dosud přetrvávají zaměření na deficity: zjišťuje se, které zákonné povinnosti rodič neplní, proč se nechtějí nebo nedovedou o dítě starat. Převládajícím typem řešení situace ohroženého dítěte u nás zatím bývá návrh na ústavní výchovu.^(Matoušek, 2003, str. 191)

1.2.1 Typologie rodin

- a) *Perfekcionalistické rodiny* (represivní, úzkostně neurotické, utažené rodiny)
V těchto rodinách jeden nebo dva dospělí nadměrně zdůrazňují žádoucí způsoby chování, přičemž překročení norem je doprovázeno vysokou úzkostlivostí. Jsou vysoce konformní s většinovou kulturou. Vyžadují od svých členů úspěch ve všech situacích.

- b) *Nepřiměřené rodiny* (nezralé, neadekvátní, dětinské, externě závislé rodiny) Jeden nebo oba dospělí v těchto rodinách spoléhají při řešení problémů na vnější pomoc. Tu nacházejí v širší rodině, v komunitě nebo u pracovníků sociálních služeb. V těchto rodinách je oslaben schopnost předvídat, co se do budoucna stane, někdy i schopnost vyhodnocovat to, co se děje už nyní. Potíže jsou při obstarávání peněz, při hospodaření s penězi a při výchově dětí.^(Helus,2003)
- c) *Egocentrické rodiny* (prestižní, chladné, rozštěpené rodiny) Rodina s jedním dospělým nejčastěji otcem nebo s oběma dospělými pohlčenými svou společenskou kariérou. Těmto rodinám nechybějí příjmy, ale ty jsou vydávány zejména na prestižní záležitosti. Děti někdy zanedbávají školní docházku a mají další predelikventní sklony.
- d) *Asociální rodiny* (impulzivní, agresivní, delikventní rodiny) Vyznačují se nedostatkem hodnotového i sociálního napojení na běžnou společnost. Uspokojování potřeb řeší bez ohledu na platné právní normy. Vztah v rodině jsou mělké, neodpovědné. Narození dětí nebývá plánované, rodiče jsou někdy ochotni se dětí zříci a dát je k adopci. V rodinách se vyskytuje zanedbávání a zneužívání dětí. Dospělí nechodí do práce. Časté je zneužívání návykových látek, zejména alkoholu. Potíže těchto rodin řeší orgány státu dohlízející nad situací dětí i nad dodržováním zákona.^(Helus,2003)

Helus uvádí devět základních psychologických funkcí rodiny :

- Uspokojuje základní, primární potřeby dítěte,
- Uspokojuje potřebu organické přináležitosti dítěte,
- Dává dítěti již od útlého věku akční prostor,
- Uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení,
- Dává dítěti bezprostředně působící vzory a příklady,
- Zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinnosti,
- Dává dítěti příležitost vejít do mezigeneračních vztahů,
- Navozuje v dítěti představu o širším okolí, o společnosti, o světě,
- Je prostředím, kde se mohou svěřit, očekávat radu a pomoc, je útočištěm v situacích životní bezradnosti.

1.3 Zdroje výchovy:

V biologické rodině	V dětském domově
Výchovné normy a představy „otcovské“ generační linie	„výchovné“ zkušenosti z domácího prostředí postoj rodičů k pobytu v dětském domově
Výchovné normy a představy „matčiny“ generační linie	výchovné normy 2-5 pracovníků na skupinu přítomnost bez společné minulosti a Společná propojené budoucnosti
minulost a přítomnost, propojená budoucnost	vize ředitele zařízení
Společensky aktuálně preferovaný výchovný styl, normy a hodnoty,	„ideově“ nehomogenní skupina dětí z různých rodin a prostředí
Jedinečnost dítěte, „ideově homogenní skupina sourozenců“	

Tabulka porovnává výchovné prostředí „normální“ populace s prostředím dětí svěřených do náhradní institucionální výchovy. Rozdíly se týkají všech základních časových období- minulosti, přítomnosti i budoucnosti dítěte. (Škoviera,2007)

1.4 Výchova jako proces rozvíjení osobnosti jednotlivce

V teoriích výchovy se setkáváme v podstatě s dvojím, přitom však ne protichůdným vymezením cíle výchovy. Jedním cílem je, že člověk, který je šťastný, druhý je jedinec, který je připraven být nějak užitečný pro společnost a schopný společnost do jisté míry i měnit.

Chápeme-li výchovu jako proces rozvíjení osobnosti jedince, jako cílevědomou činnost spojenou s předáváním a formováním určitých poznatků, schopností, hodnot a postojů, které jsou podstatné pro určení vztahu k sobě samému i k jiným lidem, k okolí ke světu, je výchova nepochybně primární nikoliv náhradní. Pojem „náhradní“ totiž obecně chápeme jako zastupující, rezervní, často dokonce ve významu nerovnocenný. Třeba ve sportu je náhradník tím, kdo zastupuje hráče ze základní sestavy. Tento kontext není v oblasti výchovy žádoucí. Základní smysl péče je nepochybně trochu jiný. Jde v ní především o základní materiální a sociální zabezpečení dítěte, které se ocitlo v náročné životní situaci. Střechu nad hlavou, oděv, stravu, základní zdravotní péči atd. V krajních situacích jde o opatrování. Myslíme si, že tento pojem je zcela na místě pokud mluvíme o bezvládných, nepohyblivých dětech s těžkým mentálním postižením,

které jsou umístěny v ústavech sociální péče. Taxová,J.(1967) i Archerová, C.(2001) názvy svých knih – Výchovné problémy dětských domovů a Dítě v náhradní rodině (s podtitulem Nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině) – nepřímo potvrzují, že prioritou v péči o děti, které vyrůstají mimo svou biologickou rodinu, není základní péče, ale výchova.

Otázkou je, co může být náhradní – výchova nebo péče?

„...v běžně užívaném právním termínu „náhradní výchova“, pod kterým chápeme svěřením dítěte do péče a výchovy výchovné instituci nebo člověku, který není biologickým rodičem, může být náhradní jedině péče. Výchova, která je vztahem člověk k člověku, nikdy nemůže být náhradní a výchova sama je buď primární, a to bez ohledu na to, kdo stojí na místě biologických rodičů, nebo jde o převýchovu – pokud došlo k nějakému selhání primární výchovy.“ (Komárik,E. 1998, str.108)

Ilustrativním příkladem je současná diskuse v Česku o možném přechodu dětských domovů a převýchovných zařízení pod řízení Ministerstva práce a sociálních věcí. Právě uvědomování si možných důsledků vzbuzuje mezi odborníky v této oblasti obavu, že primárním obsahem práce nebude výchova a převýchova a že se z vychovatelů následně stanou pečovatelé, či dokonce opatrovatelé .Jaký je rozdíl mezi výchovou a péčí? Péče se zaměřuje především na „uspokojování základních životních potřeb, potravu, oděvu, obydlí, vzdělání apod.“ (Komárik, E. 1998, str. 102) Je-li péče zabezpečení jednotlivce, výchova je jeho rozvíjením, tedy kvalitativním posunem. Rozvíjení psychických vlastností, funkcí a procesů nemůže být náhradní. Náhradní (v protikladu k přirozenému) může být jen prostředí, ve kterém dítě vychováváme.

Známý dětský psycholog Zdeněk Matějček v mnoha svých publikacích upozorňuje na to, že základními životními potřebami nejsou jen ty, které spočívají v péči, ale i další, spojené s výchovou, uvádí tyto potřeby :

- Potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů
- Potřeba smysluplnosti světa, určité stálosti, pořádku a smyslu v podnětech
- Potřeba jedinečných sociálních a emocionálních vztahů
- Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty
- Potřeba otevřené budoucnosti, životních perspektiv ^{Matějček, Z (1992, s.115-116)}

Navzdory tomu, že sémanticky je pojem náhradní výchova nepochybně nepřesný, díky právnímu vymezení i odvozeným právním spojením (např. zařízení náhradní výchovy, profesionální náhradní výchova v rodině), ale především díky tomu, že jej používáme dlouhodobě a je jednoduchý, je jasné, že ho chápeme jako péči o dítě a zejména jeho výchovu na základě rozhodnutí soudu, a to v jiné než biologické rodině, v instituci k tomu určené.

Legislativa není v pojmenování situace dítěte vychovávaného mimo svoji biologickou rodinu jednoznačná. Shodu najdeme v tvrzení, že dítě je v náhradním výchovném prostředí. V něm se mu dostává nejen péče, ale také výchovy. Navzdory teoriím, podle kterých zřejmě ani jedna z nich nemůže být náhradní, se tyto pojmy v praxi paralelně používají. Pojem náhradní výchova zastřešuje

- Náhradní rodinnou výchovu
- Náhradní ústavní výchovu

Tento jednoduchý, známý a srozumitelný pojem velmi dobře umožňuje tvořit odvozené pojmy a spojení (např. převýchova, nevýchovný, ochranná výchova).Legislativa jej využívává spojeních profesionální náhradní výchova v rodině, zařízení náhradní výchovy, výchovná opatření, ochranná výchova apod. Neredukuje problematiku na trénink sociálních dovedností, ale dává jí vyšší smysl, „polidšťuje“ ji.

2. Ústavy – historie

Z antiky se nedochovaly žádné zprávy o zařízeních pro chudé, pro sirotky, pro smyslově či jinak hendikepované. Nepodařené či nechtěné děti byly zabíjeny, případně odkládány. Pokud je někdo našel a vychoval, mohl je prohlásit za své potomky nebo se z nich mohli stát otroci. Dospělé lidi tělesně, smyslově či duševně hendikepované nebo nemocné antika tolerovala podobně jako středověk. Patřili do společnosti, měli v ní své místo. Zakládání zvláštních útulků pro hendikepované lidi bez rodin se objevuje až s křesťanstvím. Je doloženo, že první křesťanští vládcí Byzance budovali tzv. xenodochia (útulky pro nemocné pocestné) a orfanotrofia (sirotčince). Až koncem sedmnáctého a začátkem osmnáctého století začínají být duševně nemocní vylučováni ze společnosti a jsou pro ně zřizovány velké ústavy. Nejen pro ně v těchto nových velkých zařízeních jsou drženi i lidé s mentálním postižením, kriminální osoby, zběhlí klerikové, propuštěnci z vojska, chudí. Všechny tyto osoby jsou internovány společností nového typu, kterou začínají ohrožovat tím, že nedbají základního příkazu pracovat. V osmnáctém století začíná průmyslová revoluce, která se ve svých počátcích opírá o manufakturní výrobu. Vydědění společnosti jsou využívány jako laciná pracovní síla. Svou práci v ústavních dílnách vydělávají na své potřeby a teoretici to ospravedlňují potřebou jejich výchovy k řádné občanské morálce. Až konec 19. století a začátek dvacátého století přináší přesun důrazu, ústavy původně sloužící vylučování lidí ze společnosti se začínají orientovat na zájmy klientů. Tento trend v nedávné minulosti vedl ke koncipování ústavní péče jako ochrany klientů před nároky vnějšího světa. V šedesátých letech minulého století viděly například některé instituce pro rizikovou mládež svůj přední úkol v tom, aby chránily mladistvého před omezováním nebo týráním ze strany rodičů. Dnešním ideálem je spíše péče poskytovaná přesně a pouze v míře, v jaké ji klient potřebuje, přičemž vztahy k blízkým lidem mají být podporovány.

2.1 Péče o obtížně vychovatelné v našich zemích

Ve 40. letech 19. století u nás vznikají první spolky, které působí na poli převýchovy. V roce 1841 byl založen „Spolek pro blaho nuzných dívek“ v Praze a „Spolek paní sv. Ludmily“ zakladatelkou byla M. Reigrová – Palcká. Významným průkopníkem byl Slavibor Breuer, volnomyšlenkář, který se svými svěřenci opustil Čechy a společně vstoupili do kláštera v Chilandru a putovali po Evropě. K významným pedagogům patřil Leopold Pek, ředitel vychovatelny v Říčanech, velký odpůrce tělesných trestů, Jaroslav Doležal, který v ústavu modifikoval rodinné poměry a Josef Zeman, zakladatel časopisu „Úchylná mládež“. Výrazně vynikla Alois Zikmund, ředitel Zemské vychovatelny (původně polepšovny) v Opatovicích (ústav zanikl v roce 1947 a byl přemístěn do Králík). Zavedl podmíněčné propouštění chovanců. Provedl třídění mravně narušené mládeže do tří skupin :

- Mládež mravně ohrožená (hlavně prostředím, kde vyrůstá),
- Mládež mravně narušená (chápal jako vybočení),
- Mládež mravně vadná (s pasivní reakcí: žebráci, povaleči, s aktivní reakcí: agresivní)

Rozlišoval dvě základní příčiny mravní poruchy : endogenní – vlohy, dědičnost a exogenní – okolí, dysfunkční rodina. Prosazoval využívání pedagogických, psychologických a sociologických zásad. Čerpal z kriminologie. Přeceňoval možnosti psychoanalýzy a tělesných trestů. Navrhoval oddělení rozumově postižených v převýchově. Mezi světovými válkami byla ve vztahu k dané oblasti přijata i některé legislativní opatření. V roce 1931 byl vydán Zákon o trestním soudnictví nad mládeží, který stanovil trestní odpovědnost od 14 let, zavedl pojem ochranná výchova ve spojení s výkonem ve výchovně či léčebně, změnil název polepšovna na zemskou výchovnu. Po druhé světové válce dochází k rozvoji speciálního školství, včetně etopedické oblasti, jsou zrušeny spolky, pečující o mravně narušenou mládež, úlohu komplexní péče převzal stát (zákon č. 48/1949 Sb.)

2.2 Funkce ústavů

Hlavní funkce ústavů je možno shrnout do tří bodů :

1. **Podpora a péče** Tato funkce je v popředí v zařízeních poskytujících náhradu za nefunkční nebo chybějící rodinu (kojenecké ústavy, dětské domovy), v ústavech pro svobodné matky s dětmi, v zařízeních pro těžce mentálně postižené, v domovech pro bezdomovce, v domovech důchodců, v utečeneckých táborech. Ve všech takových zařízeních je poskytováno chybějící zázemí či péče, bez nichž klient se nemůže obejít. Kdyby tyto ústavy neexistovaly, kvalita života jejich klientů by byla nepřiměřeně nízká, n některých případech by nebyli schopni v běžných podmínkách přežít.
2. **Léčba, výchova a resocializace.** Tato funkce je v popředí v nemocnicích, léčebnách, rehabilitačních ústavech, v zařízení pro rizikovou mládež. Společným jmenovatelem je úsilí o změnu stavu, předpokládá se, že klient opustí ústav v jiném stavu, než v jakém do něj přišel.
3. **Omezení, vyloučení a represe.** Tato funkce je v popředí ve věznicích, v psychiatrických zařízeních s nedobrovolnými pobyty, ve sběrných táborech pro uprchlíky.

Represivní funkce ústavů je v moderních společnostech maskovaná, její veřejné přiznání by nepůsobilo dobře. I v tzv. vyspělých západních státech dnes existuje množství institucí, které omezují své klienty víc než je nutné a velmi se brání nezávislé inspekci, o niž se pokoušejí občanská sdružení nebo žurnalisté. Sama povaha ústavní péče usnadňuje zneužívání a znesnadňuje kontrolu. Klient je do značné míry vydán všanc ústavnímu režimu a pro nezasvěceného, nezávislého pozorovatele mohou být skutečná pravidla vnitřního fungování ústavu nejasná. Personál má vždy mocenskou převahu a je vždy v pokušení ji zneužít. Zejména jsou-li klienty děti, mladiství, lidé s mentální retardací, staří. Přes tato rizika ústavné péče není sdílána představa, že všechny formy ústavní péče jsou přežitkem. Uvažování, které v humanitárních disciplínách nyní převládá, zdůrazňuje, že přiměřená péče by měla být šitá klientovi na míru. (Matoušek 1999, s.22-23)

Do sféry ústavní péče vstupuje čím dál více vysokoškolsky vzdělaných profesionálů, kteří podrobují zkoumání nejen efektivitu programů, ale jsou i experty v otázkách organizačních. Vznikají alternativní zařízení, které se chtějí programově lišit od tradičních ústavů. Distance mezi profesionály a klienty se zmenšuje do té míry, že pro návštěvníka je v některých institucích problém rozeznat kdo je kdo. Profesionálové pracují s velkým osobním nasazením, v ústavech je vlídná, přátelská atmosféra. Práce ústavů je kontrolována na mnoha úrovních, mj. i klienty a jejich rodinami. Ústavy se polidšťují, ovšem ne všude a ne stejně rychle. Od negativního nálepkování, tj. od jejich definování hendikepem (kriminálník, blázen, bezdomovec, toxikoman apod.) směřuje moderní sociální práce k prioritě klienta, k jeho osobnosti, která má jisté kompetence a jistou schopnost vývoje. Dnes, v epoše „vítězství individua“, je nejlepším možným ústavem takové zařízení, které se podřizuje potřebám svých klientů.

2.3 Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy

Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy a preventivně výchovné péči ve znění pozdějších předpisů (z č. 383/2005 Sb.) V základní preambuli stanoví, že školskými zařízeními jsou dětské domovy, domovy se školou a výchovné ústavy v další diferenciaci. Školskými zařízeními pro plnění diagnostických úkolů při výkonu ústavní či ochranné výchovy a předběžného opatření jsou diagnostické ústavy. Uvedená školská zařízení poskytují péči jinak poskytovanou rodiči nebo jinými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu, dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou a rovněž dětem, u nichž bylo vydáno předběžné opatření. Zařízení může též poskytnout plné přímé zaopatření zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, připravující se na budoucí povolání, nejdéle však do 26 let věku, a to i za podmínek sjednaných ve smlouvě mezi nezaopatřenou osobou a zařízením.

Plné přímé zaopatření je

- Stravování, ubytování, ošacení,
- Učební potřeby a pomůcky,
- Úhrada nezbytně nutných nákladů na vzdělávání,

- Úhrada nákladů na zdravotní péči, léčiva a zdravotnické prostředky,
- Kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých za zařízení
- Úhrada nákladů na dopravu do sídla školy.

Do zařízení jsou umisťovány děti i s mentálním, tělesným, smyslovým postižením, s vadami řeči, případně i s více vadami, u nichž byla nařízena ústavní výchova, uložena ochranná výchova nebo nařízeno předběžné opatření, pokud stupeň zdravotního postižení neodpovídá jejich umístění do ústavu sociální péče nebo do specializovaného zdravotnického zařízení. Pro tyto děti zařízení zajistí vhodné podmínky úpravou denního režimu a vybavenosti, jejichž přiměřenost posoudí praktický lékař. Jsou utvářeny podmínky pro účast dětí na náboženské výchově, náboženských obřadech, popřípadě na dodržování náboženských zvyklostí – s ohledem na rozumovou vyspělost dítěte i na předchozí rodinnou výchovu.

Pro děti se závažnými poruchami chování, které z těchto důvodů nemohou plnit povinnou školní docházku v jiné škole, zřizovatel zařízení zřizuje školu s odpovídajícími vzdělávacími programy jako součást zařízení.

Základní organizační jednotkou je

Rodinná skupina (v dětském domově a v dětském domově se školou)

Výchovná skupina (v diagnostickém ústavu a ve výchovném ústavu)

Sourozenci se zařazují do jedné výchovné skupiny (výjimečně i odděleně – především z výchovných, vzdělávacích či zdravotních důvodů).

2.3.1 Diagnostický ústav

Na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení, umisťuje přijaté děti do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo do výchovných ústavů (s výjimkou dětí, které byla do diagnostického ústavu přijaty z důvodu preventivně výchovné péče). Diagnostický ústav plní tyto úkoly: diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné a sociální, organizační, koordinační. Na základě těchto činností, které jsou součástí komplexního

vyšetření, zpracovává komplexní diagnostickou zprávu s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb (program rozvoje osobnosti).

Diagnostický ústav písemně sděluje orgánům sociálně právní ochrany dětí údaje o dětech vhodných k osvojení nebo ke svěřeni do pěstounské péče. Do dětského domova (DD), dětského domova se školou (DDŠ) či výchovného ústavu (VÚ) mohou být děti umístěny pouze diagnostickým ústavem. Přemístit dítě do jiného DD, DDŠ či VÚ může jen diagnostický ústav (na vlastní podnět DÚ, žádost zařízení, žádost zákonných zástupců dítěte či orgánu sociálně právní ochrany dětí). Diagnostický ústav předává s dítětem umístěvaným nebo přemísťovaným do zařízení komplexní diagnostickou zprávu s programem rozvoje osobnosti, pravomocné rozhodnutí soudu, školní dokumentaci včetně posledního vysvědčení a návrhu klasifikace za dobu pobytu v DÚ, osobní věci dítěte. Při umístěování dítěte dbá na umístění co nejbližší bydliště osob odpovědných za výchovu nebo zákonných zástupců, pokud by tím nebyl ohrožen mravní vývoj dítěte. Diagnostické ústavy se člení podle věku dětí na **dětský diagnostický ústav** (přijímány jsou děti, které nemají ukončenou povinnou školní docházku) a **diagnostický ústav pro mládež** (přijímány jsou do péče děti s ukončenou povinnou školní docházkou).

2.3.2 Dětský domov

Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb, plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací sociální. Do DD jsou umístěovány děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Do dětského domova mohou být umístěovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let (prodloužení ústavní výchovy je možné), umístěují se rovněž nezletilé matky spolu s jejich dětmi (§8, vyhlášky č. 438/2006 Sb.). Základní organizační jednotkou v zařízení je rodinná skupina. Tvoří ji nejméně 6 a nejvíce 8 dětí.. V dětském domově lze v jedné budově či více budovách j jednom areálu zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin.

Práva a povinnosti dětí umístěných v zařízení

Dítě s nařízenou ústavní výchovou má právo

- *Na zajištění plného přímého zaopatření,*
- *Na rozvíjení tělesných, duševních i citových schopností a sociálních dovedností,*
- *Na respektování lidské důstojnosti,*
- *Na společné umístění a svými sourozenci, nebrání.li tomu závažné okolnosti ve vývoji a vztazích sourozenců,*
- *Na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na povolání v souladu s jeho schopnostmi, nadáním a potřebami,*
- *Na svobodu náboženství, při respektování práv a povinností osob zodpovědných za výchovu usměrňovat dítě v míře odpovídající jeho rozumovým schopnostem,*
- *Být seznámeno se svými právy a povinnostmi, radit se svým obhájcem nebo opatrovníkem, ustanoveným pro řízení podle zvláštního zákona 12) bez přítomnosti a to za účelem přijímat a odesílat korespondenci bez kontroly jejího obsahu,*
- *Na informace o stavu svých úspor a pohledávek,*
- *Opustit samostatně se souhlasem pedagogického pracovníka zařízení za účelem vycházky, pokud se jedná o dítě starší 7 let věku, pokud nedošlo k zákazu nebo omezení v rámci opatření ve výchově stanovené tímto zákonem.*

Dítě s nařízenou ústavní výchovou má povinnost

- *Dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny zaměstnanců zařízení, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, nepoškozovat cizí majetek,*
- *Dodržovat předpisy a pokyny k ochraně a bezpečnosti a zdraví, s nimiž bylo řádně seznámeno,*
- *Podrobit se na výzvu ředitele zařízení vyšetření, zda není ovlivněno alkoholem nebo jinou návykovou látkou.*

Dětský domov se školou

Dětský domov se školou zajišťuje péči o děti

- S nařízenou ústavní výchovou, mají-li závažné poruch chování nebo které pro svou přechodnou či trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči,
- S uloženou ochrannou výchovou,
- Jsou-li nezletilými matkami – s nařízenou ÚV či uloženou OV (spolu s jejich dětmi, které nemohou být vzdělávány ve škole, jež není součástí dětského domova se školou).

Do dětského domova se školou mohou být umísťovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Pokud pominou důvody pro docházku dítěte do školy při DDŠ, lze dítěti umožnit plnění povinné školní docházky ve škole mimo zařízení.

2.3.3 Výchovný ústav

Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Ve vztahu k dětem plní VÚ zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.

Výchovné ústavy se zařazují odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou, případně jako výchovný ústav nebo výchovná skupina pro děti, které vyžadují výchovně léčebnou péči nebo jsou nezletilými matkami. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě mladší 15 let, má – li uloženou ochrannou výchovu a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Výjimečně, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do výchovné ústavu umístit i dítě s nařízenou ústavní výchovou starší 12 let.

2.4 Rizika ústavní péče

Nejzávažnějším rizikem dlouhodobého pobytu v ústavu je tzv. *hospitalismus*, tedy stav dobré adaptace na umělé ústavní podmínky doprovázený snižující se schopností adaptace na „neústavní“ civilní život. V ústavu mívá klient plné zaopatření, někdo pro něj vaří, někdo se stará o jeho finance, někdo topí, někdo mu organizuje práci, někdo mu vytváří příležitosti k jeho mimopracovním aktivitám, někdo mu pere. Klient se stýká s omezeným počtem obyvatel ústavu a nepočteným týmem profesionálů. Pohybuje se v omezeném prostoru ústavu a jeho blízkém okolí. Je samozřejmě snazší orientovat se v tomto redukovaném světě s redukovanými odpovědnostmi, než v komplexním, nepřehledném světě. Redukce nároků a omezení podnětů mají dobře známé, mnohokrát popsané následky: ztrácející se zájem o lidi a svět, zhoršování schopnosti komunikovat, regresi čili návrat do ranějších vývojových stádií, hledání náhradního uspokojení v jídle, nepřiměřeně dlouhý spánek, automatické pohyby. Ztráta soukromí je pravidelnou daní za pobyt v ústavu. Někde je soukromí omezeno jen málo i u nás jsou dětské domovy, kde jsou již zavedeny rodinné skupiny, kterým se věnují tíž vychovatelé. Mnohem častějším případem je nucené sdílení malého prostoru s obyvateli, které si člověk nemohl vybrat. ^(Matoušek O, 1999, s. 44-45)

2.5 Ústavní výchova, ochranná výchova, předběžné opatření

„Nikdy nic člověku neberte, když mu nemůžete nabídnout nic lepšího. Dejte si pozor, abyste neobnažili klienta, který nesnese chlad reality“ ^{Irvin D. Yalom}

2.5.1 Ústavní výchova

Je to výchovné opatření nařízené soudem v občansko-právním řízení, končí dovršením 18 let věku (výjimečně je možno rozhodnutím soudu realizovat prodloužení do 19 let – využíváno především u složitějších okolností a při dokončování profesní přípravy ve výchovných zařízeních). Podklady připravuje orgán sociálně právní ochrany dětí a mládeže – návrh je podáván, jestliže jiná opatření nevedla k nápravě stavu, je-li zřejmé, že jiné způsoby řešení nejsou k dispozici (špatná rodina, patologie rodinného prostředí, ale i objektivní důvody – rodina nemůže plnit funkci či zanikla). Ústavní

výchova nemá trestní charakter, vykonává se ve školských zařízeních (ale i v zařízeních jiného resortu, např. ministerstva práce a sociálních věcí apod.). Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí, která má přednost před výchovou ústavní. Pominou-li po nařízení ústavní výchovy její důvody nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péčí, soud ústavní výchovu zruší.

2.5.2 Ochranná výchova

Je ochranným opatřením, ukládaným soudem, obvykle mládeži starší 15 let. Nemá trestní charakter ani se nezaznamenává do trestního rejstříku. Časové trvání je shodné s výkonem ústavní výchovy, realizace probíhá rovněž ve školských zařízeních. Důvodem uložení ochranné výchovy jsou výrazné negativní způsoby jednání, výrazná antisociální dimenze projevů, činy, které by u dospělého byly kvalifikovány jako trestné.

2.5.3 Předběžné opatření

Je vydáno soudem v případech nebezpečí z prodlení či při řešení nenadálé, akutní situace jedince – ocitne-li se bez jakékoliv péče, je-li ohrožen život či vážně ohrožen či narušen jeho další vývoj. Avizaci provádí orgán sociálně právní ochrany dětí při využití ustanovení § 76a občanského soudního řádu. Předběžné opatření má krátkodobé poslání, je následně soudem dořešeno – může být zrušeno či soud nařídí ústavní výchovu. ^(Slomek, 2010 s. 47 -49)

3. Počet dětí v ústavní výchově

Česká republika opakovaně čelí kritice za strany Evropské unie - počet dětí v dětských domovech přepočtený na počet obyvatel výrazně převyšuje západoevropský průměr. Nejčastějším způsobem řešení situace selhávající rodiny dítěte je jeho umístění do ústavu, byť by takové řešení mělo být řešením nejzazším. V Česku je ze sociálních důvodů odebráno více než 50 % dětí pobývajících v ústavech. Na rodiče žijící v sociální nouzi, zejména v nevyhovujících bytových podmínkách, je často pohlíženo jako na rodiče, kteří neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Z údajů Ministerstva zdravotnictví vyplývá, že v kojeneckých ústavech žije 2000 českých dětí a v dětských domovech a výchovných ústavech dalších 8000. Roční péče o dítě v kojeneckém ústavu stojí bezmála 500.000 Kč, v dětském domově 300.000 Kč. Nejde však jen o peníze, děti v ústavní péči se prokazatelně hůře vyvíjejí i v dalším životě je provází mnohem více problémů například v partnerských vztazích či s uplatněním. Rozdíly jsou tím výraznější, čím delší dobu děti v ústavech strávily. Výrazný je i vliv deprivace v nejranějším dětství. Nejenže tyto děti pokulhávají třeba ve škole a jsou opožděny v duševní a společenské zralosti, ale vlivem psychických traumat bývají například i menšího vzrůstu než jejich vrstevníci, přestože nemají horší výživu.^(Wallerová, 2010, str. 9) Statistika ukazuje, že v ústavech skončilo 1741 dětí: 47 % ze sociálních důvodů, 33 % za zdravotních důvodů ne straně dítěte nebo rodiče, 20 % ze zdravotně sociálních důvodů. Počty dětí v ústavech neklesají, a ti i navzdory snižující se porodnosti a empirickým důkazům o nenahraditelnosti rodinného prostředí pro zdravý vývoj dítěte.

3.1 Specifika pedagogické činnosti v dětských domovech

V pedagogické činnosti dětských domovů se uplatňují neformální výchovné a organizační metody podněcující citový, mravní a sociální rozvoj.

Důležitou pedagogickou zásadou je, aby požadavky kladené na děti byly přiměřené jejich možnostem, odpovídaly jejich potřebám, zájmům a respektovaly i dosavadní zkušenosti dětí. Právě u dětí z nepodnětného a dysfunkčního rodinného prostředí je nutné počítat s výskytem negativních vlastností, návyků, jednání a chování. Častým problémem v prvním období po umístění v dětském domově bývá překonávání

adaptačních potíží. Odloučení od rodiny představuje vážný zásah do vývoje dítěte a děti je prožívají různě : nepřiměřeně reagují na výchovné požadavky dospělých, bývají nedůvěřivé, nedokáží akceptovat zájmy a potřeby ostatních.

V citové oblasti lze pozorovat citovou ambivalenci provázenou střídáním nálad, nadměrnou lítostivostí, plačtivostí, neklidem a úzkostí .Děti mají většinou vlastní rodiče a umístění do dětského domova považují za nespravedlivé odloučení od rodiny, za trest a omezení své volnosti. Proto je důležité vzbudit v nich důvěru a vést je k přesvědčení, že se jim v novém prostředí dostane porozumění a pomoci. Zároveň však dětský domov podporuje spolupráci s rodinami, které projevují zájem a snahu o zlepšení výchovných podmínek.

Pro volní oblast bývá charakteristický nedostatek adekvátní samostatnosti a vytrvalosti. Zejména zpočátku činí dětem obtíže zapojení do činnosti, sebeobsluha a pravidelné plnění školních povinností. Je proto velice důležité zjistit nejprve příčiny a projevy tohoto zaostávání a podle toho stanovit, zda je náprava možná běžnými výchovnými metodami, či vyžaduje spolupráci specializovaného pracoviště (např. Pedagogicko-psychologické poradny, Střediska výchovné péče, atd.)

Specifičnost práce pedagogických pracovníků spočívá v tom, že na jedné straně vystupují jako vychovatelé a na druhé straně jako ti, kteří dětem nahrazují rodiče. (Vocilka, 2000)

3.2 Podpora ohrožených rodin

Chybí podpora státu rodičům v nouzi. Většina rodin mají problém s bydlením, jsou bez elektřiny, tepla, světla, prostě nemůžou dosáhnout standardu výživy a čistoty. Potřebují poradenství, chybí u nás další alternativy náhradní rodinné péče (profesionální pěstounská péče, respitní péče). Problémem je i nedostatek azylových domů. Řešením by mohlo být i sociální bydlení a dohled, který by pomáhal méně zdatným rodičům zvládat praktické úskalí stále složitějšího života. Zvyšují se nároky na finanční gramotnost, mnozí rodiče se dostávají do dluhových pastí. Úřednice na OSPOD k rutinnímu rozhodování vede často také přetlak práce – převaha administrativy v oblasti sociální práce na úkor terénní a případové práce vede k tomu, že ohrožené děti a rodiny nejsou zavčas rozpoznány, detekovány a tudíž chybí včasná a účinná pomoc. V důsledku tohoto řešení však společnost zaplatí mnohonásobně více - za ústavní

výchovu, za citovou oploštělost, která vede k tomu, že tyto děti možná vyrostou v dospělé se sníženými rodičovskými kompetencemi.

4. Mentální retardace

Každý jedinec s mentální retardací je samostatná a svébytná bytost se svými typickými rysy. Přesto se však u velké většiny z nich objevují společné znaky, jejichž projev závisí na hloubce a rozsahu postižení. Mentální postižení je charakterizováno nízkou úrovní rozumových schopností, nedostatečným rozvojem myšlení, omezenou schopností učení a dále se jedná o postižení, které je vrozené a trvalé. Příčinou mentální retardace (MR) je organické poškození mozku. Podle vývojového období, v němž dané postižení vzniká, se rozlišuje oligofrenie (opožďení duševního vývoje v období prenatalním, perinatálním nebo raně postnatálním) a demence, která vzniká po druhém roce vývoje jedince. ^(Švarcová,2006,str.31)

4.1 Charakteristika lehké mentální retardace

Jedinci s lehkou mentální retardací (LMR , IQ 50 – 69), obvykle mají schopnost užívat řeč v každodenním životě, jsou schopni vést konverzaci a podrobit se klinickému rozhovoru, i když si řeč osvojují opožděně. Většina z nich také dosáhne nezávislosti v běžném životě (jídlo, pití, oblékání, hygienické návyky...) i v praktických dovednostech spojených s vedením domácnosti, i když jejich vývoj je proti normě mnohem pomalejší. Hlavní problémy se obvykle projeví se zahájením školní docházky. Mnohé děti s LMR mají potíže se čtením a psaním. Při jejich výchově bychom se měli zaměřit na rozvoj jejich dovedností a na kompenzaci nedostatků. V sociální oblasti se LMR nemusí vůbec projevit. Jedinec je schopen začlenit se do společnosti jako celku. Dokáže založit rodinu, pečovat o její členy, vykonávat jednoduché práce spojené s vedením domácnosti. Obtíže mu mohou činit problémy plynoucí z nezávislého života, finančního zabezpečení – nedokáže plánovat a ani předvídat negativní skutečnosti. ^(Švarcová,1996,str.33)

5. Legislativa

Listina základních práv a svobod uveřejněných pod č. 2/1993 Sb.

Sdělení č. 104/1991 Sb. o Úmluvě o právech dítěte

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky

Vyhláška č. 438/2006 Sb. kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních

Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině

Zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí

Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, a jeho novela.383/2005 Sb.

Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících

Znalost všech uváděných právních norem a dokumentů není rozhodně formální záležitostí, ale podmiňuje základní argumentaci v boji za práva sociálně znevýhodněných osob. Znalost legislativních předpisů je důležitá pro výchovné pracovníky, rodiče, zákonné zástupce a všechny, kdo chtějí aktivně řešit problematiku dětí v dětských domovech.

6. Formy bydlení pro mladé lidi, kteří odcházejí z dětského domova

6.1 Azylový dům

Azylový dům má obvykle několik ubytovacích jednotek. Ubytování poskytuje na 1 až 6 měsíců. Ubytování je zde poskytováno klientům, kteří se ocitli na náročné nebo krizové životní situaci. Poskytují služby zajišťující minimální životní standard, často jejich péče zahrnuje i denní aktivity (pracovní terapie) a sociální poradenství. K ubytování je lze využít i na delší dobu (až 2 roky). Azylové domy spolupracují zpravidla s neziskovými a jinými organizacemi. Podmínkou je dobrá spolupráce s pracovníky azylového domu, dodržování Domovního řádu, úhrada za pobyt a snaha řešit nepříznivou životní situaci.

6.2 Dům na půl cesty

Posláním Domů na půl cesty je poskytnout přechodný domov mladým lidem od 18 do 26 let, kteří opouštějí dětské domovy a výchovné ústavy. Pracovníci Domů na půl cesty poskytují pomoc a podporu při snaze o překlenutí běžného životního období v životě mladého již dospělého člověka. Poskytují podporu a zácvek v běžných sociálních dovednostech a pracovních návycích. Ubytování bývá poskytováno na dobu 1-2 let. Nesmí zde očekávat úplnou volnost – jednotlivé DPC mají obvykle své ubytovací řády a smluvní podmínky, ke kterým se zaváží smlouvou a které musí potom dodržovat. Tyto domy jsou často plně obsazené, proto je třeba vybraný dům dostatečně včas kontaktovat a domluvit se nejlépe osobně, kdy se k pobytu přihlásit. Mladému člověku může poradit sociální pracovnice nebo kurátor.

Usilují o tyto zásady :

Ochrana lidských práv

- Respektovat lidskou důstojnost,
- Zajistit dodržování lidských práv,
- Chránit práva uživatele před předsudky – nediskriminovat kvůli vzhledu, rase, původu a vyznání.

Individualizace služby

- Poskytnou službu, která vychází z individuálních potřeb uživatele,
- Podporovat uživatele ke zodpovědnosti sebe sama,
- Zapojit je do běžných aktivit.

Zásada odbornosti

- Vytvořit uživateli osobní pocit jistoty a bezpečí,
- Zachovat maximální soběstačnost uživatele a poskytovat pomoc v takové míře, která nebude činit uživatele závislého na službě.

6.3 Bydlení u příbuzných

Bydlení se uskutečňuje u rodičů nebo prarodičů. Mladý člověk se musí přizpůsobit dosavadnímu chování hostitelské domácnosti a respektovat svým chováním potřeby a návyky hostitelů. Měl by také přispívat na chod domácnosti – ať již penězi nebo osobní pomocí. Výhodou je bydlení ve známém prostředí s blízkými osobami.

6.4 Dětský domov – startovací byty

Tento typ bydlení umožňuje mladým lidem zůstat v DD i po dovršení 18 ti let, pokud se soustavně připravuje na budoucí povolání a je nezaopatřený. DD s klientem uzavírá smlouvu, tato smlouva stanoví i finanční spoluúčast. Je to pouze dočasné řešení.

6.5 Chráněné bydlení

Poskytuje svým klientům různé typy služeb podle jejich individuálních potřeb. Jejich cílem je, aby mohli klienti vést v maximální míře běžný způsob života. Klienty chráněného bydlení mohou být lidé, kteří jsou v důsledku nemoci nebo postižení dlouhodobě či trvale znevýhodněni nebo lidé v sociální nouzi.

7. Dětský domov v Žatci

Dětský domov v Žatci, jehož zřizovatelem je Krajský úřad Ústí nad Labem, byl dlouhá léta domovem internátního typu, kterým prošlo velké množství dětí od 3-18 let. Děti mají vesměs nařízenou ústavní výchovu nebo uložené předběžné opatření. Charakteristika DD se v posledních letech dost změnila, jednak svým uspořádáním, ale i způsobem života. Náš domov byl v roce 2006 kompletně rekonstruován. Nyní je zařízením rodinného typu s kapacitou 86 dětí. Děti jsou rozděleny do 11 skupin po 8 dětech. 5 skupin je v budově centrálního dětského domova a 6 skupin je rozptýleno v bytech po městě.

Personální složení je toto: 1 ředitel, 22 kmenových vychovatelů, 17 pracovníků sociální péče, 2 sociální pracovníce, 3 administrativní pracovníce, 1 vedoucí školní jídelny a personál technického zabezpečení (prádlena, údržbář). Umístěné děti navštěvují mateřskou školu, mateřskou školu pro děti s více vadami, ZŠ, ZŠP při DD, SŠP, SOU a OU Podbořany – učební obory kuchař – číšník, prodavačka, zedník, pokrývač.

Výchovná péče je zaměřena na výchovu a vzdělávání, je organizována v heterogenních skupinách se zachováním sourozeneckých vztahů. Výchova dětí je uskutečněna tak, aby co nejlépe a nejkvalitněji nahradila rodinnou péči, podporovala citový rozvoj dítěte a sebedůvěru dítěte podle pedagogických, psychologických a hygienických zásad s účelným rozvržením činností dětí. Cílem a smyslem výchovného působení je připravit děti do života jako poctivé a pracovité občany a usilovat tak o jejich bezproblémovou resocializaci. Děti, které se připravují na odchod z dětského domova se připravují na budoucí život pomocí různých projektů, které probíhají v našem domově. Projekty jsou určeny mladým lidem po dovršení zletilosti, kteří ukončují pobyt v dětském domově. Jsou zaměřeny na přímou pomoc formou konzultací a interaktivních školení, na předcházení a prevenci sociálního vyloučení, na vybudování sociálních kontaktů.

Postavení domova na veřejnosti je na dobré úrovni. Je zde vytvořen dostatek prostoru pro kulturní, sportovní, rekreační a společenské vyžití. Daří se nám udržovat kontakty s několika sponzory, což napomáhá k zajišťování celé řady aktivit. Děti rády vystupují na různých tanečních, pěveckých i výtvarných soutěžích. Každoročně pořádáme v divadle v Žatci benefiční koncert. Děti si program připravují samy pod

vedením vychovatelek a koncert má vždy nějaké téma. O tento koncert je z řady široké veřejnosti velký zájem.

Samozřejmě je oslava narozenin a svátků našich dětí, návštěva Mikuláše a čerta, oslava tradičních Vánoc a Velikonoc.

Děti do našeho domova přicházejí z DDÚ Liberec, kde je jim zpravidla po dobu 8 týdnů prováděna diagnostika. Děti ve věku 3 – 18 let jsou z celého regionu. Děti přicházejí na základě nařízené ústavní výchovy nebo předběžného opatření na základě Zákona o rodině a Zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

U našich dětí je diagnostikováno např. ADHD, ADD, LMP, epilepsie, mají různé specifické poruchy učení (dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie) trpí psychickou a sociální deprivací, mají vady řeči, vady zraku, máme zde chlapce s celiakií, chlapce s vrozeným kongenitálním hydrocefalem, děti mají různé psychické a psychiatrické problémy, trpí enurézou a enkoprézou. Děti s poruchami chování sleduje etoped, spolupracujeme s SPC Žatec, PPP Žatec a SPC Most.

Bohužel většina našich starších dětí kouří, velmi se snažíme tento problém eliminovat vysvětlováním, osvětou, ale bohužel téměř bezvýsledně. Naši klienti občas požijí alkohol nebo kouří marihuanu.

Děti žijí v rodinných skupinách v samostatných bytech. Není zde typické ústavní prostředí, charakterizované vysokým počtem dětí soustředěných pohromadě, zvýšenou anonymitou a jednotným řádem pro všechny. Výhodou je i umístění jednotlivých bytů v panelových domech ve městě mezi ostatními nájemníky. V rodinné skupině je max. 8 dětí a účastní se všeho : nakupování, přípravy jídel, praní, úklidu, hospodaření s penězi, mytí a utírání nádobí. Na skupinách mají děti své dvě tety denní a dvě noční, na které jsou zvyklé. Proto je možné, aby se mezi nimi vytvořily hlubší vztahy a citové pouto, bez kterého výchova není příliš účinná.

Stále platí, že mámu s tátou a jejich láskyplnou péčí a pochopení nikdo nenahradí!

8. Popis použitých metod

V pedagogice se v současnosti vedle sebe uplatňují dvě základní paradigmatu : paradigma pozitivistické a paradigma post-pozitivistické. Těmto paradigmatům odpovídají také dva, poměrně rozdílné, typy pedagogických výzkumů. Klasické pedagogické výzkumy vycházejí většinou z pozitivistického paradigmatu. Bývají často označovány jako vědecké výzkumy či jako výzkumy kvantitativně orientované. Vycházejí z přesvědčení, že existuje jedna objektivní realita, která není závislá na našich citech nebo přesvědčení. V posledních desetiletích se ve světě, ale i u nás, stále více uplatňují výzkumy vycházející z paradigmatu post- pozitivistického, které bývají označovány jako výzkumy kvalitativně orientované. Mezi výzkumy kvalitativně a kvantitativně orientované jsou některé důležité rozdíly. Základním rozdílem je, že obě orientace vycházejí z odlišných filosofických základů. Klasické – kvantitativně orientované pedagogické výzkumy vycházejí z pozitivismu, resp. neopozitivismu. Kvalitativně orientované výzkumy vycházejí z fenomenologie. Ve své práci jsem použila metody kvalitativního výzkumu : dotazník, interview, kazuistiky.

8.1 Dotazník

Dotazník s otevřenými otázkami jsem zvolila proto, že jsem od respondentů chtěla získat co nejvíce informací, které by mi pomohly v mém výzkumném šetření.

P. Gavora (2000) vymezuje dotazník jako „způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí“. Kladené otázky se mohou vztahovat buď k jevům vnějším, nebo k jevům vnitřním. Samotný dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.

8.2 Struktura dotazníku

Dotazník má mít promyšlenou strukturu. Při přípravě dotazníku je potřeba základní otázku (problém) nejprve rozdělit do několika okruhů. Dotazník se obvykle skládá ze tří částí. Vstupní část se skládá z hlavičky nebo jména autorů dotazníku. Vstupní část vysvětluje cíle dotazníku. Obvykle zdůrazňuje i význam respondentových

odpovědí při řešení dané problematiky. Tím motivuje respondenta k pečlivému vyplňování dotazníku a v případě zasílaného dotazníku i k jeho vrácení. Druhá část obsahuje vlastní otázky. Seřazení otázek nebývá vždy tématické tj. pořadí jednotlivých otázek neodpovídá vždy logice. Obyčejně na prvních místech bývají otázky lehčí a přitažlivější. Uprostřed bývají otázky těžší a zajímavé. Ke konci bývají otázky, které mají důvěrnější charakter. ^(Gavora,2000 str.99)

Otevřené nestrukturované položky

Tyto položky nenavrhují respondentovi žádné hotové odpovědi. Je u nich určen jen předmět, ke kterému se mají vyjádřit, jinak není respondent zpravidla nijak usměrňován. Kladem otevřených položek je, že umožňuje často hlubší proniknutí ke sledovaným jevům a lépe postihují skutečné mínění respondentů než položky uzavřené. Výpovědní hodnota otevřených otázek také značně závisí na dovednosti nebo ochotě respondentů se vyjadřovat. Otevřené položky jsou vhodné jako položky kontaktní anebo jako položky funkcionálně psychologické. ^(Chrástka,2007)

8.3 Hypotéza

Výzkumný problém určuje pouze základní orientaci výzkumu. Nevyjadřuje však další informace potřebné na jeho směřování. Ty se stanoví v hypotézách. Jsou konkrétnější než výzkumný problém a vlastně vedou linii celého výzkumu. Výzkum se soustřeďuje na potvrzení nebo vyvrácení hypotéz. ^(Wiersma,1995)

8.4 Vznik hypotéz

Hypotéza je vědecký předpoklad. Hypotéza tedy není jakýkoli předpoklad. Musí vycházet z poznatků, které jsou o zkoumaném jevu známy, nebo z praktických zkušeností výzkumníka. Tyto teoretické poznatky i praktické zkušenosti se musí posunout dále a zjištěními z výzkumu potvrdit nebo vyvrátit. ^(Gavora,2000)

8.5 Interview

Interview je metoda shromažďování dat o realitě, která spočívá v bezprostřední verbální komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta. Anglický výraz interview je složen ze dvou částí, kde inter znamená mezi a view znamená názor, pohled. Velkou výhodou interview oproti jiným výzkumným metodám je navázání osobního kontaktu, který umožňuje hlubší proniknutí do motivů a postojů respondentů. Úspěšnost interview je z velké části závislá na schopnosti výzkumníka navázat přátelský vztah k respondentovi a na vytvoření otevřené atmosféry. Vytvoření vzájemně příjemného a uvolněného vztahu mezi výzkumníkem a respondentem se označuje termínem raport. ^(Gavora,2000)

Strukturované interview

Vyznačuje se tím, že tazatel postupuje přesně podle připraveného textu, jsou přesně určeny formulace otázek i jejich pořadí. Tazatel k otázkám nepřidává vlastní komentář, pouze čet otázky a zaznamenává odpovědi respondenta. Výhodou strukturovaného interview, je že poskytuje všem respondentům stejné podmínky odpovědím a také to, že získané výsledky se dají většinou dobře statisticky zpracovávat. ^(Gavora,2000)

8.6 Hypotézy

H1 : Předpokládám, že většina respondentů nezvládne bez pomoci druhých zařídit a zorganizovat si svůj vlastní život po odchodu z DD.

H2 : Předpokládám, že nezaměstnaných respondentů bude více než zaměstnaných.

H3 : Předpokládám, že respondenti po odchodu z DD nepůjdou ke své biologické rodině, ale budou žít sami.

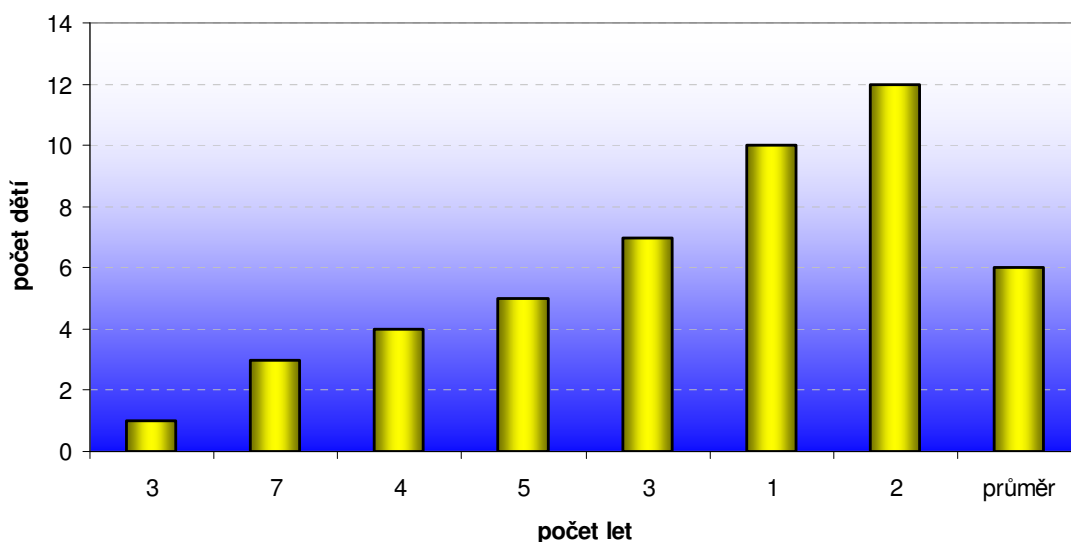
8.7 Vlastní výzkumné šetření

Ve výzkumném šetření jsem dala respondentům vyplnit dva dotazníky s otevřenými otázkami (viz příloha č. 1) jeden byl určen pro respondenty, kteří ještě pobývají v domově a druhý byl určen pro respondenty, kteří již dětský domov opustili. Svá zjištění jsem shrnula do grafů, u každého grafů jsem vyvodila závěr. V této části je také zahrnuty tři řízené rozhovory s dívkami, které brány dětského domova již opustily. Tyto rozhovory jsem zaznamenala na diktafon a v práci jsou uvedené ve formě shrnujících protokolů z rozhovorů. Dívky souhlasily se zveřejněním v mé práci.

Dotazník č. 1

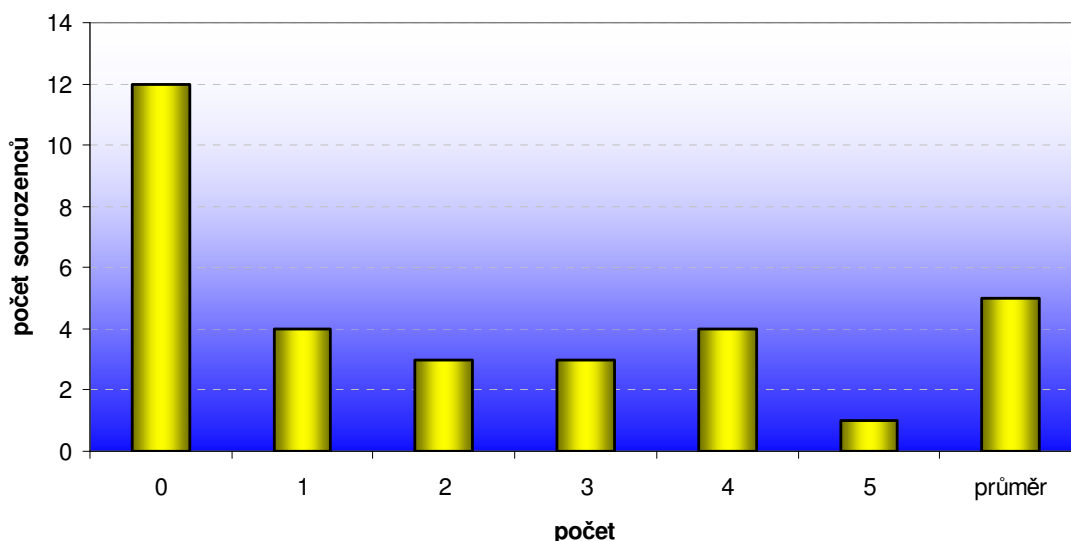
Tento dotazník vyplňovalo anonymně 28 respondentů z Dětského domova v Žatci ve věku 16 – 18. Všichni souhlasili s uvedením výsledků šetření. Dva respondenti dotazník nevyplnili. Návratnost byla 93 %. Dotazník s otevřenými otázkami jsem zvolila proto, že jsem se od respondentů chtěla dozvědět především jakou mají představu o bydlení po odchodu, co chtějí dělat, jaké mají představy o své budoucnosti, jak probíhá pomoc ze strany domova.

Graf č. 1 Jak dlouho jsi v DD?

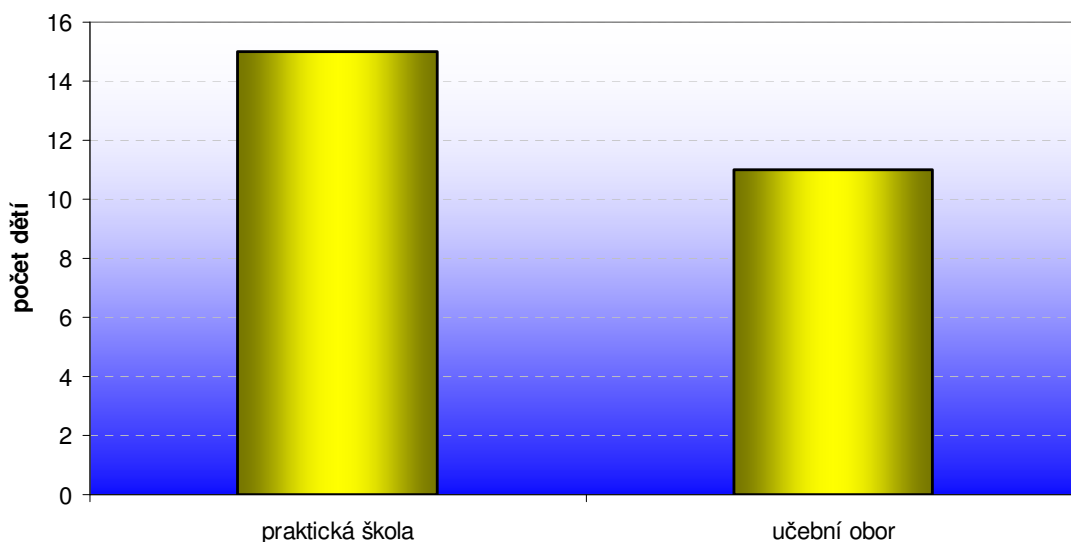
Respondenti pobývají v dětském domově průměrně 6 let.

Graf č. 2 máš zde sourozence?

12 respondentů uvedlo, že nemá v DD žádné sourozence, pouze 4 respondenti mají čtyři sourozence a jeden pět sourozenců. Sourozenecké vazby jsou mezi dětmi velmi pevné, pokud straší sourozenec odchází z DD většinou chce zůstat v Žatci, aby byl(a) mladším sourozencům nablízku. Ze zkušeností vím, že důvodem, proč z grafu vyplývá, že 12 respondentů v DD nemají sourozence, bývá velký věkový rozdíl mezi sourozenci – někteří jsou již mimo DD, někteří jsou v kojeneckých ústavech.

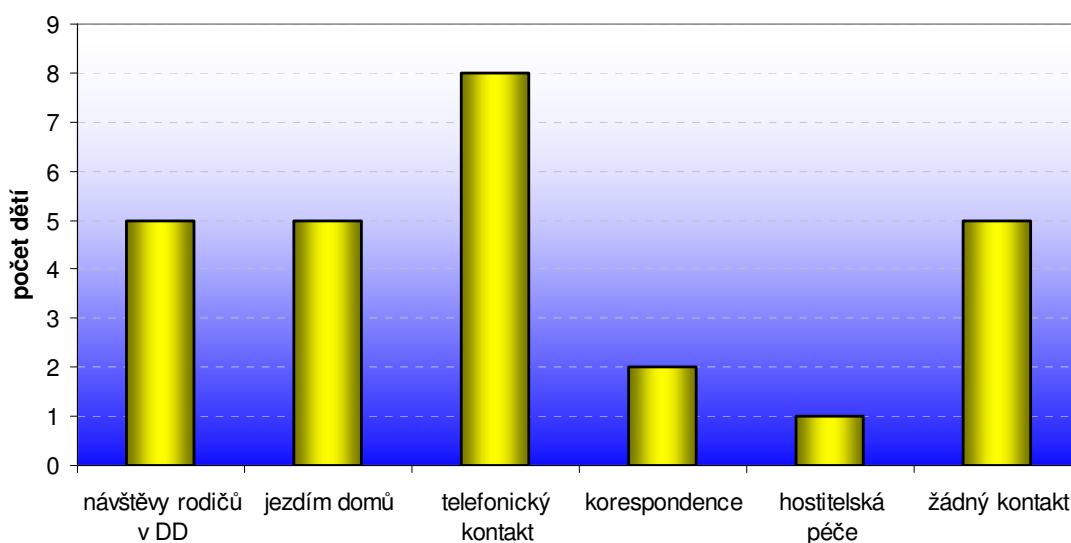
Graf č. 3 Kde studuješ?

Respondenti vzhledem k LMP navštěvují Střední praktickou školu, kde mají učební osnovy upravené a školu lépe zvládají, v SPŠ děti připravují na jejich osobní život. Na základě absolvování dvou let studia si osvojuje znalosti a manuální dovednosti

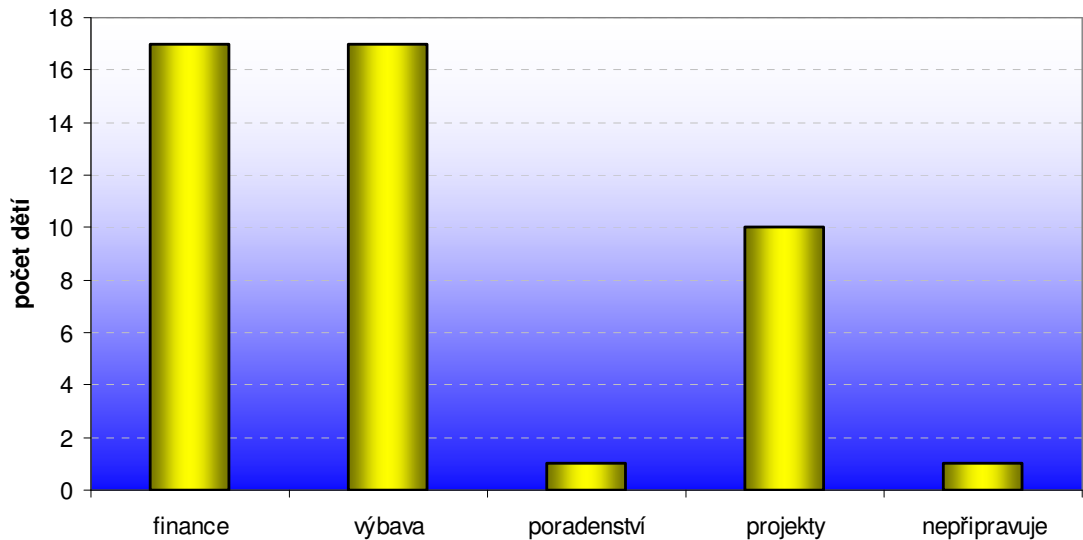
potřebné k výkonu jednoduchých činnostech a získává tak možnost uplatnění v různých oblastech praktického života., učí se také na SOU Podbořany obor kuchař-číšník, prodavačka, opravář zemědělských strojů. Z těchto oborů je špatná uplatnitelnost, zvláště v současné době a v našem regionu. Někteří respondenti po dovršení 18ti let odcházejí z DD, aniž mají zájem školu dostudovat. Velmi důležité je nasměrovat respondenta v této volbě tak, aby ve svém oboru potom našlo co největší uplatnění a nemělo problémy s hledáním zaměstnání.

Graf č. 4 Máš kontakt s rodinou?

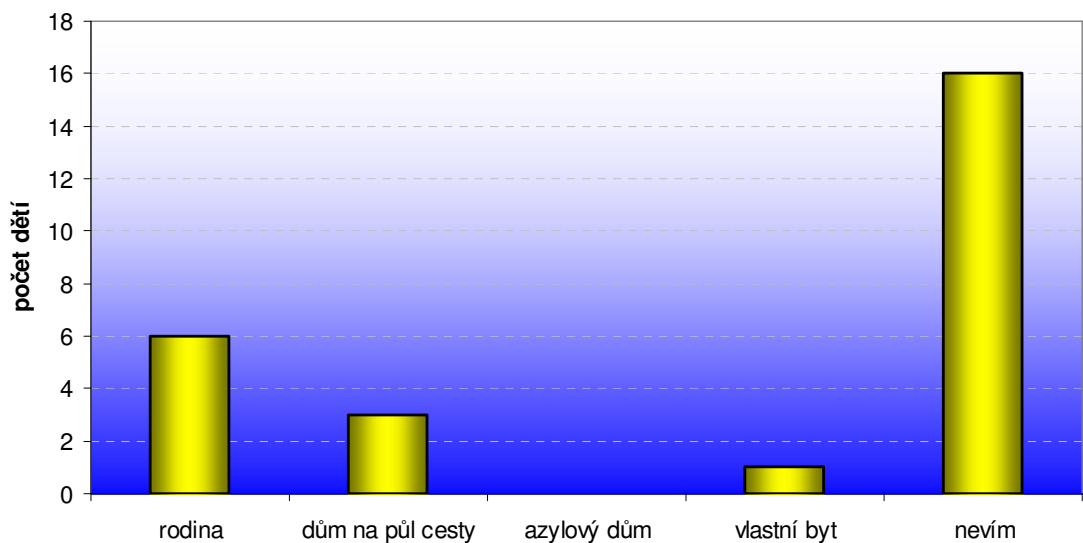
Respondenti jezdí domů na prázdniny nebo na víkend málo, spíše jen někteří jedinci a za těmi též jezdí rodiče na návštěvu. Rodiče dětem jen občas zavolají, písemný styk je v této době takřka nulový. Zde se zcela vytrácí funkce rodiny. Tím, že dětem chybí rodinná výchova, mají později v životě obtíže v citové interakci s druhými lidmi, nedovedou dávat a přijímat, je pro ně problém založit trvalé společenství s někým druhého pohlaví. ^(Matějček, 1994 str.41) Za zkušenosti víme, že i špatná rodina je lepší než pobyt v DD.

Graf č. 5 Připravuje Tě DD na odchod?

Respondenti uvádějí finance, které mohou být až do výše 15.000,- Kč na nákup základního vybavení, též dostávají výbavu do domácnosti – nádobí, ručníky, povlečení, přístroje. Projekty, které na DD probíhají jim mají usnadnit vstup do života. Někteří dostávají finanční výpomoc od Nadace Startovné do života V. a L. Klausových. Okamžité zpretrhání vztahů mezi DD a klientem, snížená úroveň rozumových schopností a absence nukleární rodiny, včetně nedostatku finančních prostředků jsou příčinou častého selhávání v běžném životě.

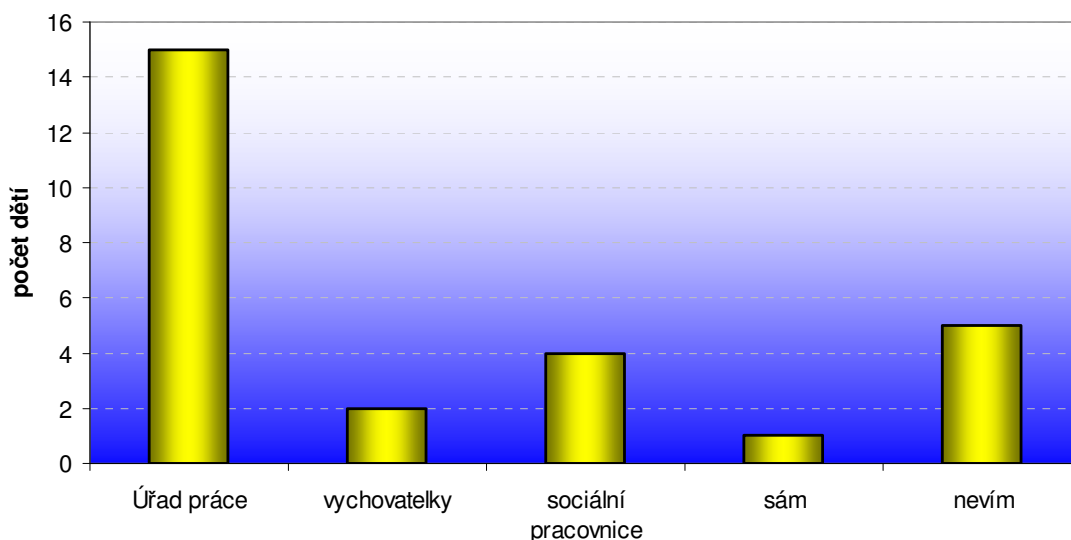
Graf č. 6 Víš, kde budeš po odchodu z DD bydlet?

Respondenti tento problém řeší se sociálními pracovníci až před odchodem, nechají si poradit, vždy se zohledňuje jejich přání. Respondenti ve věku 15 – 18

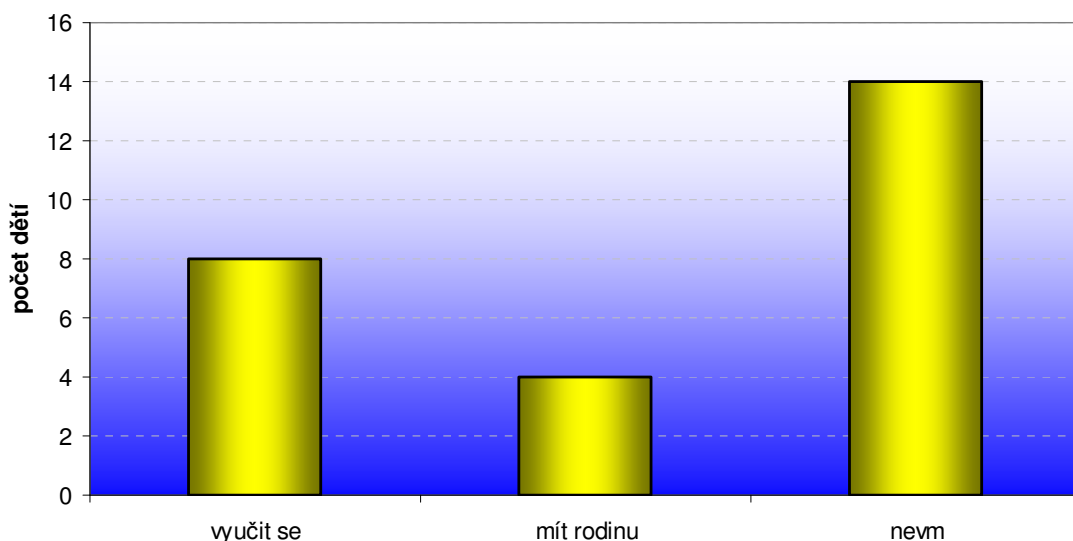
připravujeme na samostatný život nejen rozhovory o práci a bydlení, o rodičovství, ale i praktickými činnostmi jako je praní, vaření nakupování, brigády, projekty. Učíme je samostatnosti při rozhodování a vytrvalosti při veškeré činnosti. Děti, které se vrací zpět ke svým rodinám je velmi málo. Je smutnou skutečností, že se rodiče objeví před branami domova přesně v době 18tých narozenin svých dětí a ptají se kolik peněz dostali, přestože je před tím deset let neviděli.

Graf č. 7 Jak budeš hledat zaměstnání po odchodu z DD?

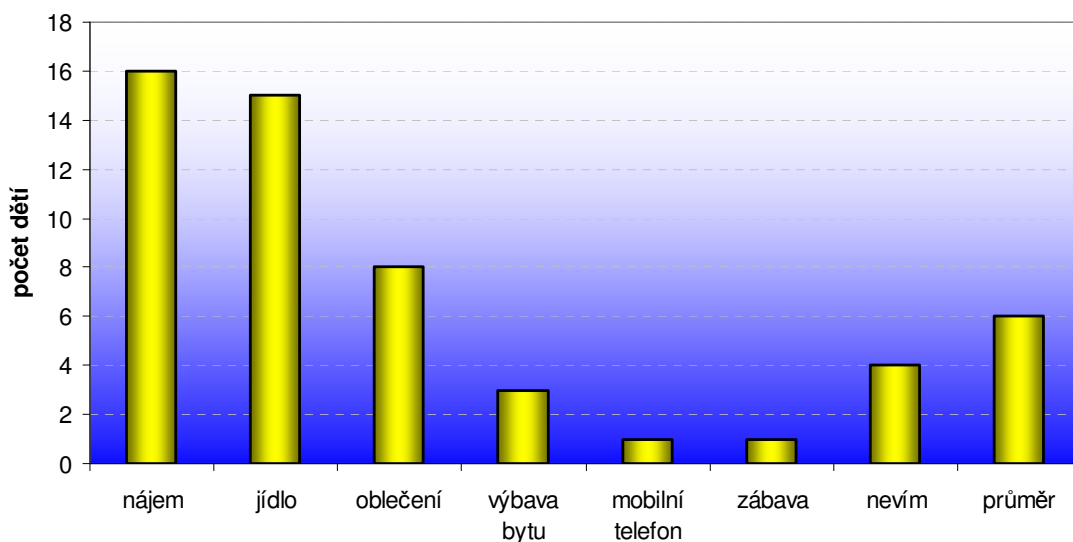
Respondenti si chtějí shánět práci s pomocí Úřadu práce. Všem dětem v našem domově také pomáhá sociální pracovnice, která s nimi vyřizuje nezbytné formality. Pokud neseženou vhodné zaměstnání v době odchodu z DD, pak obvykle bývají nezaměstnaní. Svoji další situaci nedokáží řešit.

Graf č. 8 Jaké máš plány do budoucna?

14 respondentu uvádí „nevím“ to znamená, že příliš nepřemýšlejí o své budoucnosti, žijí tady a teď. V praxi to pro nás znamená zamyslet se na našich výchovných metodami, více děti motivovat, aby si dávaly nějaké cíle do budoucna. Děti v dětských domovech žijí daleko více přítomností. Ne že by se jim tam vedlo špatně, ale napětí z očekávání něčeho nového, zajímavého či strach ze špatných známek to vše je tu omezeno na minimum. (Matějček, 1994 str. 72)

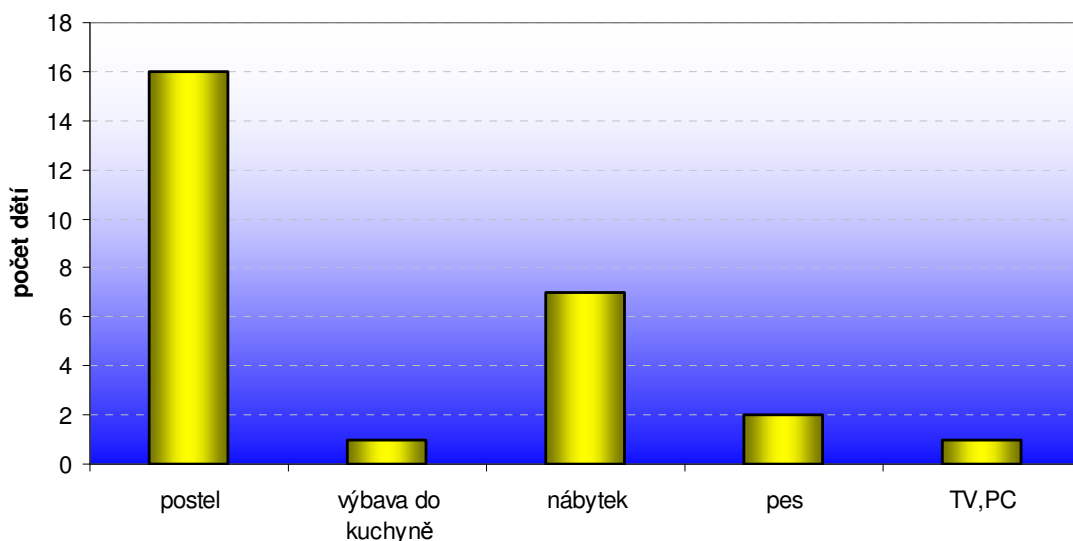
Graf č. 9 Za co utratíš svůj první příjem?

Respondenti by peníze, které mají k dispozici utratili hlavně za nájemné a jídlo.

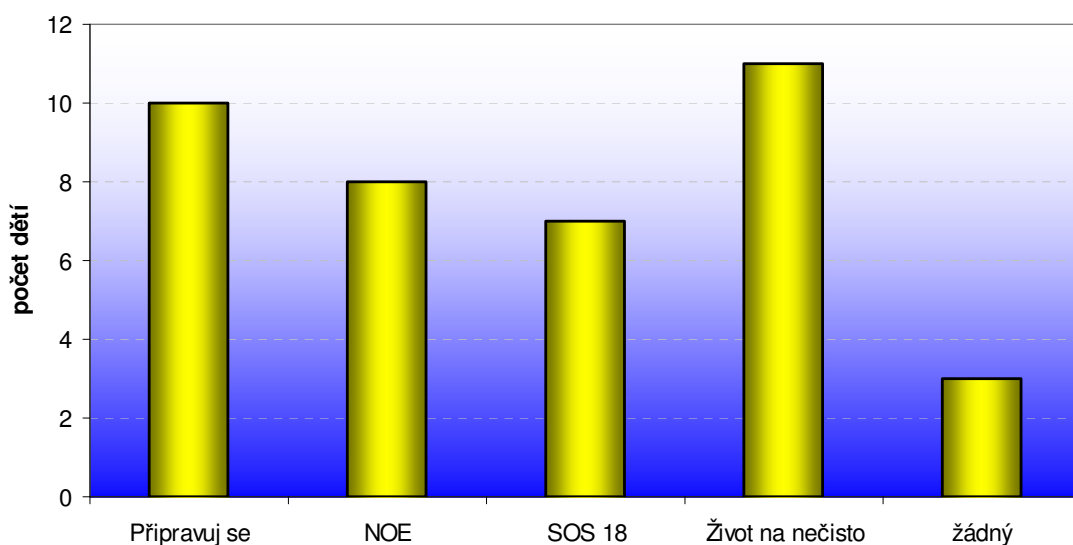

Graf č. 10 Co by jsi si pořídil jako první věc do nového bytu?

Je zajímavé, jak jsou respondenti praktičtí – pořídít si postel jako první věc do bytu, to jsem neočekávala. Další byl nábytek a výbava do kuchyně.

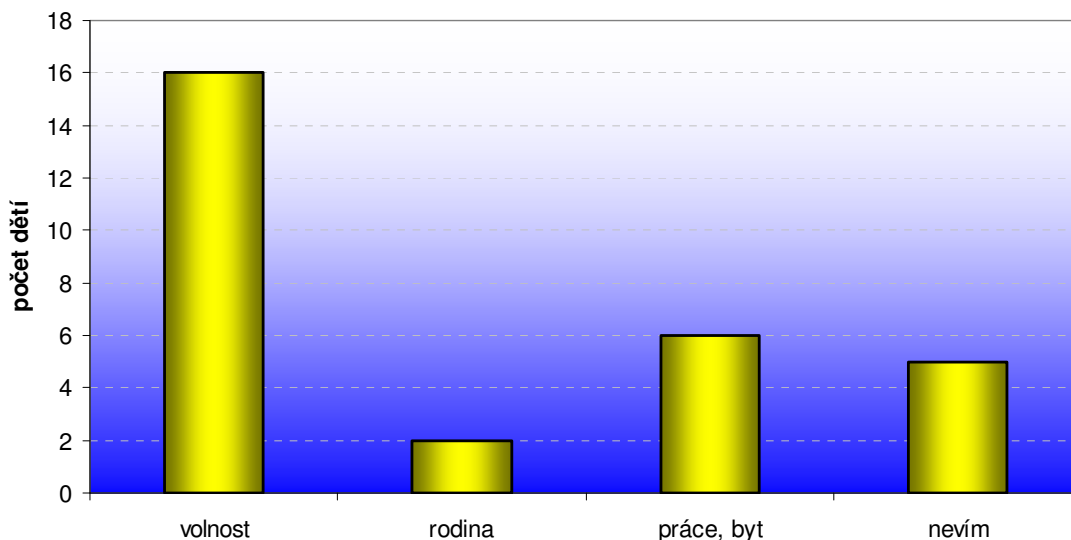
Graf č. 11 Zúčastnil(a) jsi se projektu na DD?

Na DD Žatec máme několik projektů, který se děti účastní, většinou pod garancí Evropské unie. Projekty jsou zaměřeny na přímou pomoc mladým lidem , kteří končí pobyt v DD.Poskytují komplexní pomoc, aby se mladí lidé snáze integrovali do společnosti, stali se samostatnými bez zázemí ústavního zařízení, zlepšili si připravenost a možnost uplatnění na trhu práce. Většinou probíhají 2-3 projekty současně, kterých se účastní děti od 16-18 let Probíhají většinou ve třech modulech na téma: „domácnost, práce, odchod z DD a co dál?.“ Záleží na tom, jak aktéři, kteří projekt realizují, naše

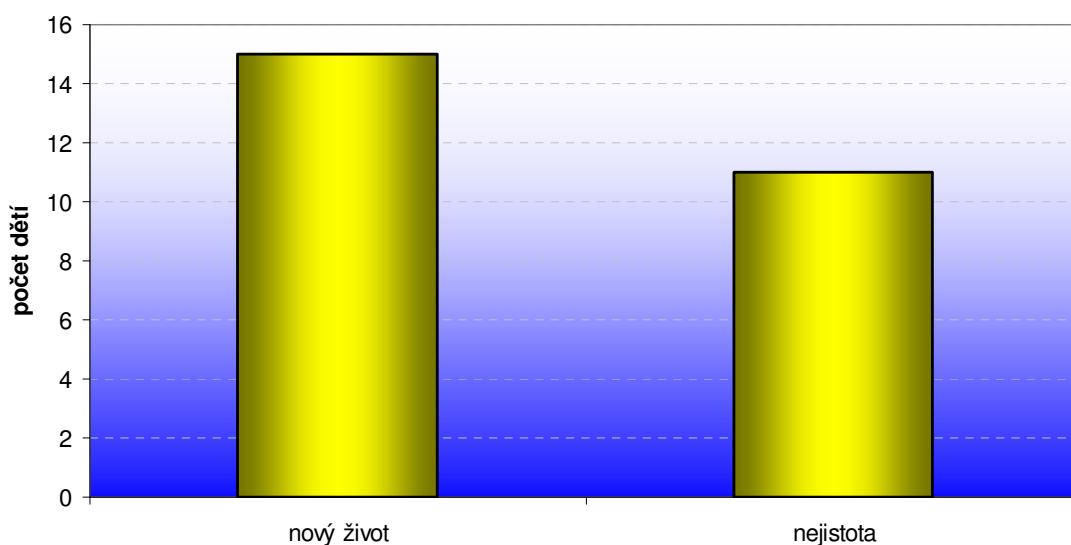
děti zaujmou, vezmou-li je do terénu, ukáží jim konkrétní banku (výběr z účtu, založení účtu), vyjedou-li např. na hory mimo brány DD a ukáží jim různé modelové situace. Doufáme, že projekty budou přínosem pro budoucí život našich klientů.

Graf č. 12 Na co se nejvíce těšíš po odchodu z DD?

Respondenti nejvíce touží po volnosti.(možnosti si dělat co teď právě chci já). V DD respondenti žijí podle přesně stanoveného režimu, budíček, hygiena, škola, volnočasové aktivity. Respondentům takto přesně stanovený režim vadí. Ale z pedagogického hlediska pro děti z LMP je zachování strukturovaného času zcela optimální.

Graf č. 13 Těšíš se na nový život nebo převládá strach a obavy?

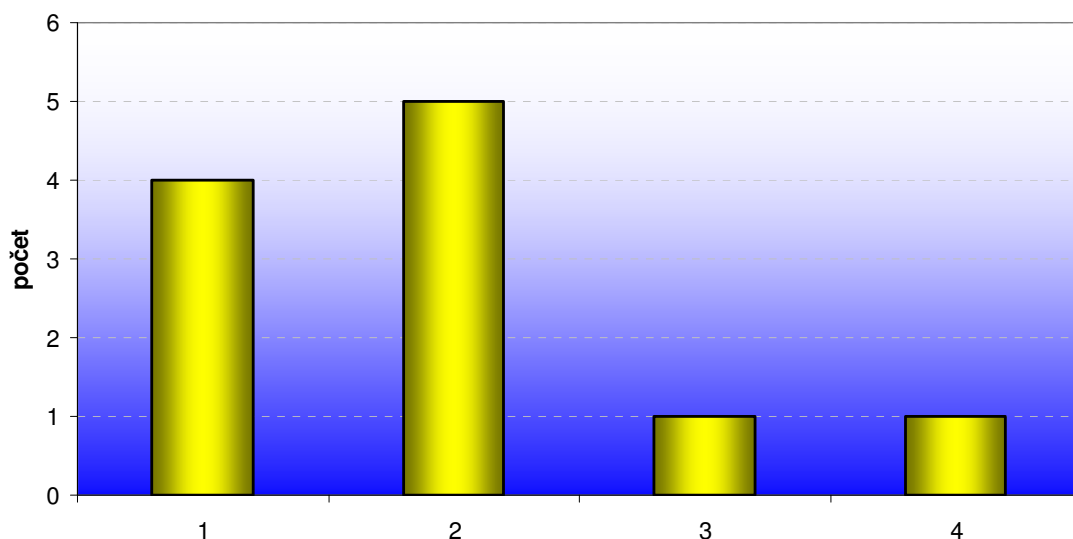

11 respondentů uvádí také strach a nejistotu z nového prostředí za branami domova. Děti se těší na nový život – zařizování bytu, na kamarády, volnost, ale také jsou to starosti s financemi, povinnosti v práci, soužití s lidmi v domě. Respondenti, kteří psali „na nic“ vyjadřují nejistotu dětí, které jsou většinou samy, nemají za sebou rodinu, která by jim pomohla. Respondenti se v tísní obracejí na své biologické rodiče, která však mnohdy o navázání kontaktu nestojí, nebo vyhledávají vrstevnické party. Zůstávají tak prakticky bez pomoci a naděje na zlepšení své situace. Nyní u nás začal probíhat projekt „Ve spojení“, pomocí kterého jsou zajišťováni dobrovolníci, kteří dětem pomáhají najít práci, byt, zřídit účet v bance. Problém je ten, že našim dospívajícím klientům, zvláště těm s lehkým mentálním postižením dlouho trvá, než si zvyknou na někoho cizího, než mu začnou důvěřovat. Pro praxi z toho pro nás vyplývá, že je nutné se dětem před odchodem z domova věnovat ještě intenzivněji, podporovat je v jeho plánech, usměrňovat jejich kroky vhodným způsobem, vést děti k větší samostatnosti a odpovědnosti za své činy. Snažit se za všech okolností spolupracovat s rodinou, pokud je to jen trochu možné.

Dotazník č. 2

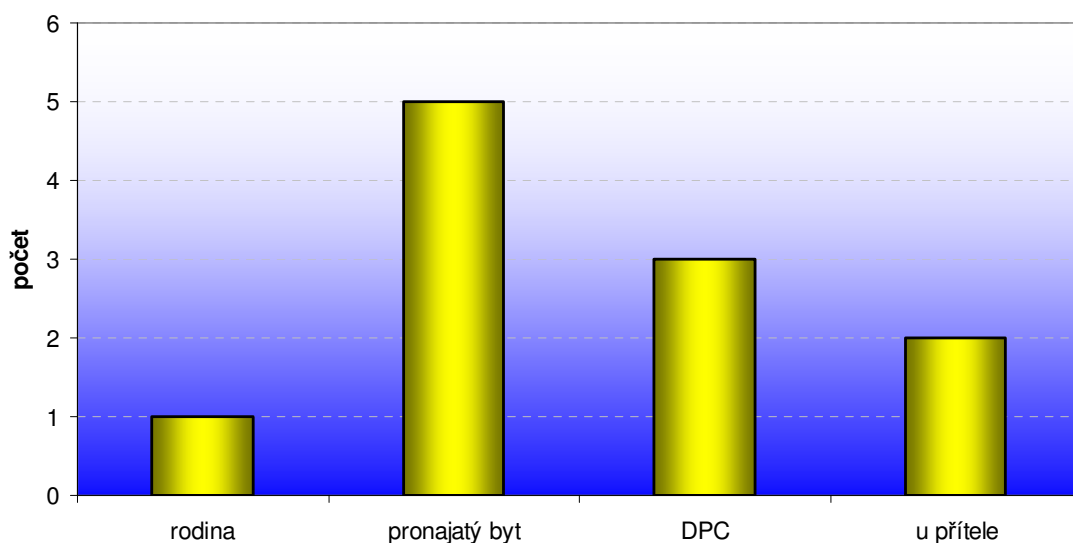
Tento dotazník vyplňovalo 11 bývalých klientů Dětského domova v Žatci, kteří z ústavní výchovy již odešli. Jeden respondent dotazník nevyplnil. Návratnost byla 92 %. V dotazníku bylo 12 otevřených otázek. Tento typ dotazníku jsem vybrala, proto, že jsem chtěla, aby respondenti co nejvýstižněji vyjádřili své zkušenosti a pocity. Všichni dali souhlas se zveřejněním údajů ve výzkumném šetření. Odpovědi respondentů jsem zpracovala do grafů.

Graf č. 14 Jak dlouho jsi z DD?

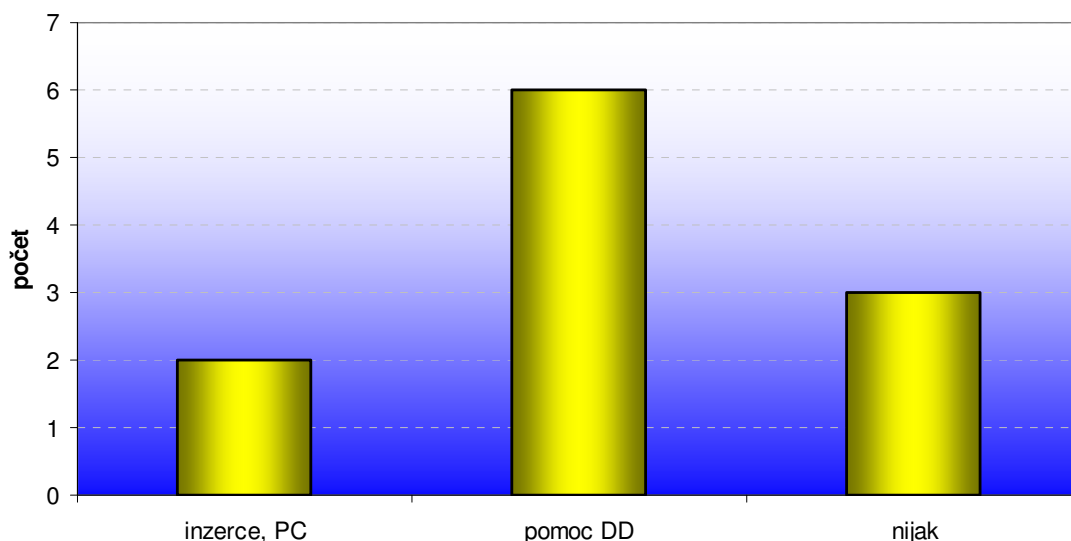
Doba od odchodu bývalých klientů z domova byla průměrně 2,5 roku.

Graf č. 15 Kde bydlíš?

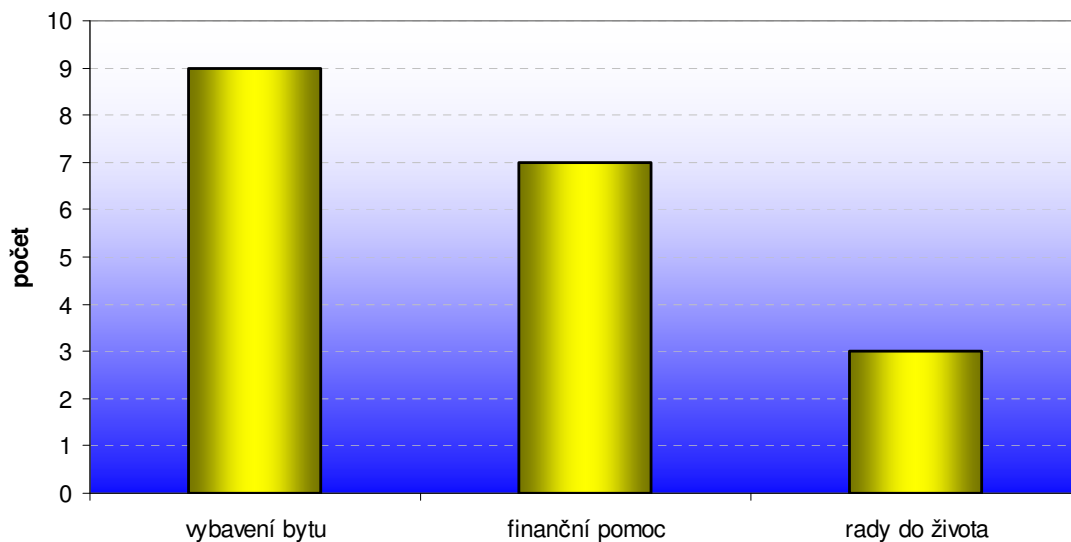
Respondenti si většinou pronajímají malé byty, někteří volí jednodušší variantu domu na půl cesty, kde jsou odborníci, kteří jim v začátku pomohou, pokud potřebují. V našem městě DPC není, respondenti však chtějí zůstat ve městě v blízkosti svých sourozenců. Zarážející je, že se respondenti nevracejí ke svým rodinám. Pokud se o ně nezajímali po celou dobu pobytu DD nebo jen velmi sporadicky, je to pochopitelné. V praxi pro nás vyplývá, že pokud je to jen trochu možné je nutné provádět sanaci rodiny a být mediátory mezi rodinou a dítětem, aby se vztahy mezi nimi napravily.

Graf č. 16 Jak jsi sháněl(a) bydlení?

S klientem pracuje sociální pracovníce a kmenová vychovatelka, hledají různá řešení, berou v potaz přání dětí (ubytování, vhodná práce), zvažují se finanční možnosti. Dětský domov v Žatci bývalým klientům pomáhá radami i po odchodu, pokud klient projeví zájem. Někteří respondenti pobírají sirotčí důchod, takže jsou jejich finanční možnosti „lepší.“

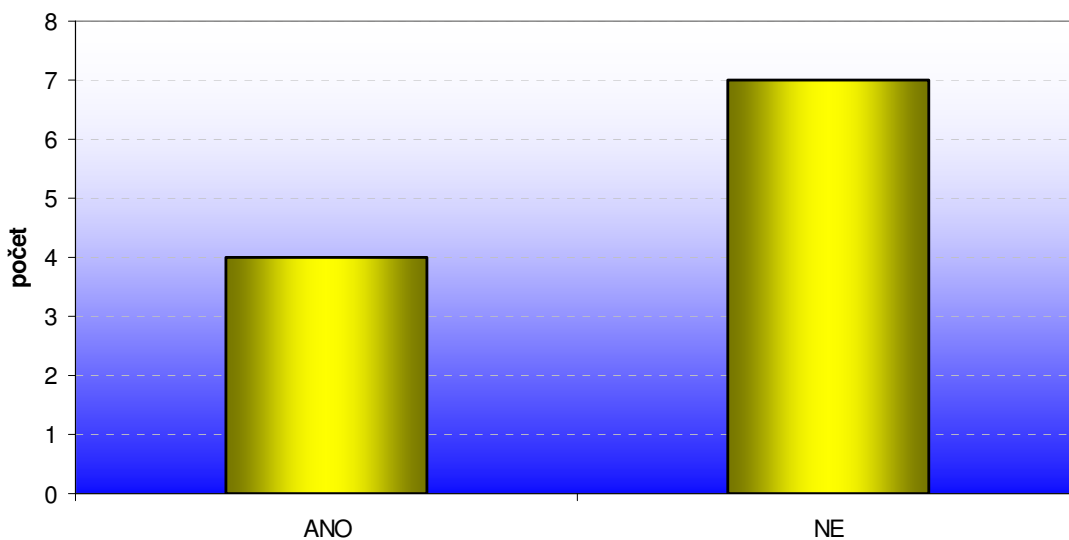
Graf č. 17 Jak Ti pomáhal DD s odchodem?

Dětský domov má za zákona 109/2002 Sb, povinnost poskytnout dětem finanční výpomoc do 15.000,- a vybavení bytu dle možností – nádobí, ručníky, příbory, lednička. U nás na DD se vše řeší individuálně s klientem a vše poskytnuté je uvedeno

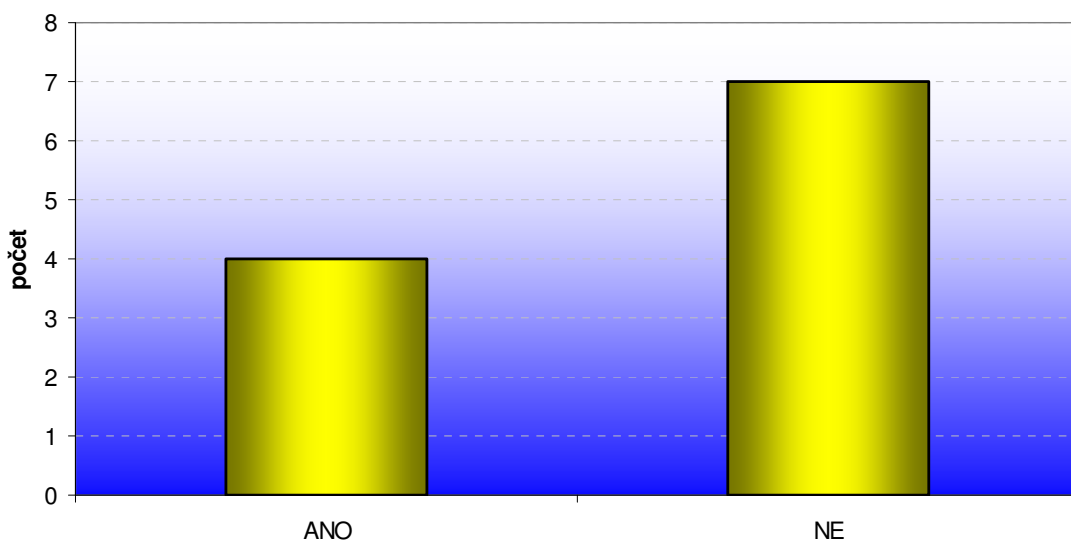
v předávacím protokolu. Po stránce materiální je tato pomoc dostačující a po stránce finanční je na velmi nízké úrovni.

Graf č. 18 Doučil(a) jsi se?

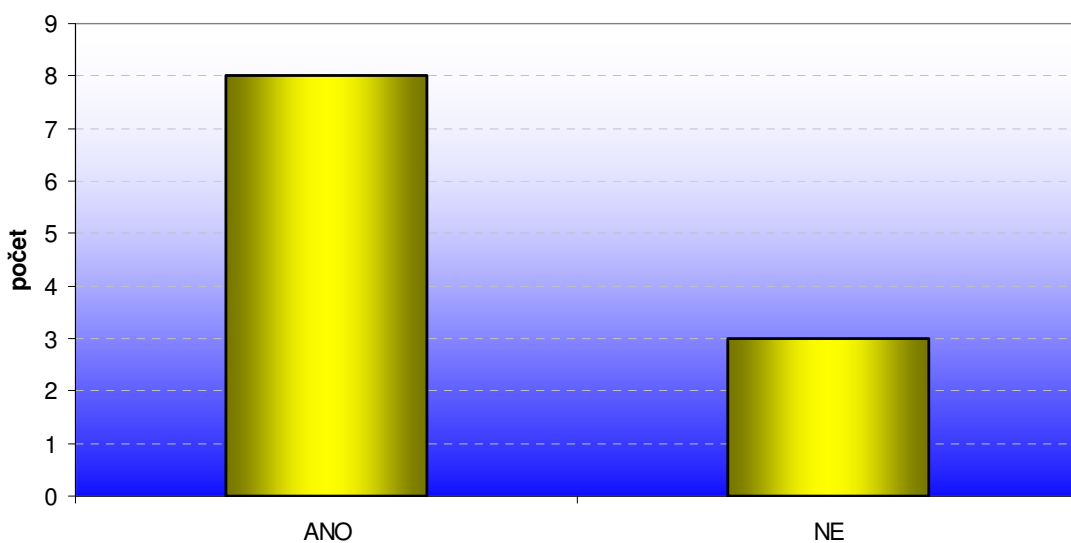
Respondenti buď nezvládají učivo ve škole a odejdou ze školy nebo dovrší 18 let a chtějí odejít z dětského domova i za cenu toho, že nedokončí učební obor. V každém domově je dle zákona č. 109/2002 Sb, O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních, možnost požádat o prodloužený pobyt, pokud klient ještě studuje. V praxi to znamená, že je nutné, aby vychovatelky a sociální pracovníce děti motivovaly k tomu, aby učební obor dokončily. Apelovat na ně v tom smyslu, že s ukončeným vzděláním mají daleko lepší pozici na trhu práce a tím i možnost žít kvalitnější život.

Graf č. 19 Jsi zaměstnaný(á)?

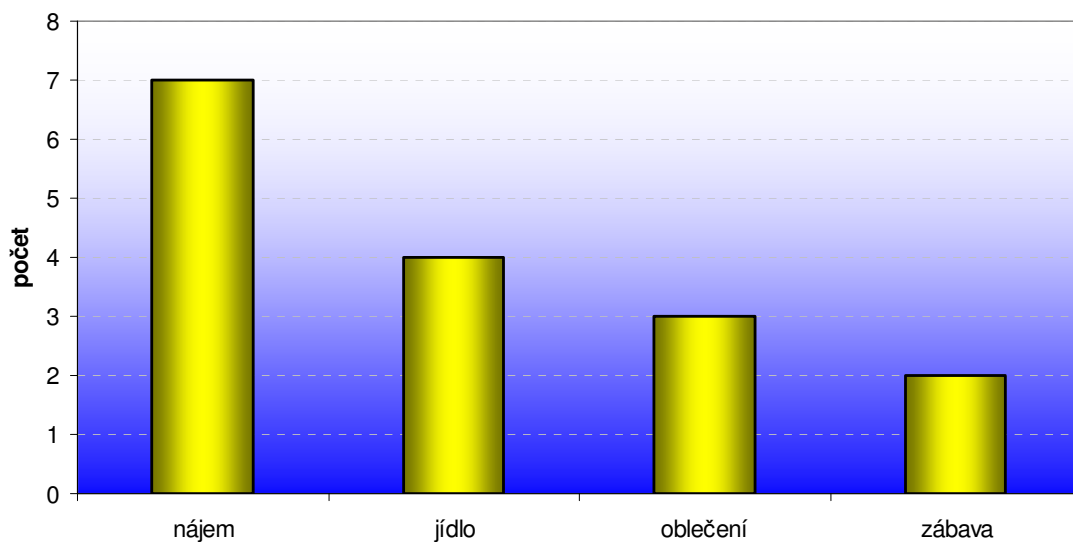
7 respondentů je nezaměstnaných, 4 mají práci. Problém je, že ti nezaměstnaní nemají ukončené studium nebo učební obor. Pokud nějaké zaměstnání získají, odcházejí často ve zkušební době sami, nebo bývají propuštěni z důvodu neplnění si pracovních povinností nebo špatné docházky do práce. Pro pracovníky MŠMT v jejichž gesci dětské domovy jsou by tato skutečnost měla být motivem pro přehodnocení a změnu přístupu a práce k klienty DD. Dalším problémem je, že naši klienti jsou většinou romského původu a stěžují si, že je majoritní společnost staví na okraj.

Graf č. 20 Vystačíš s penězi?

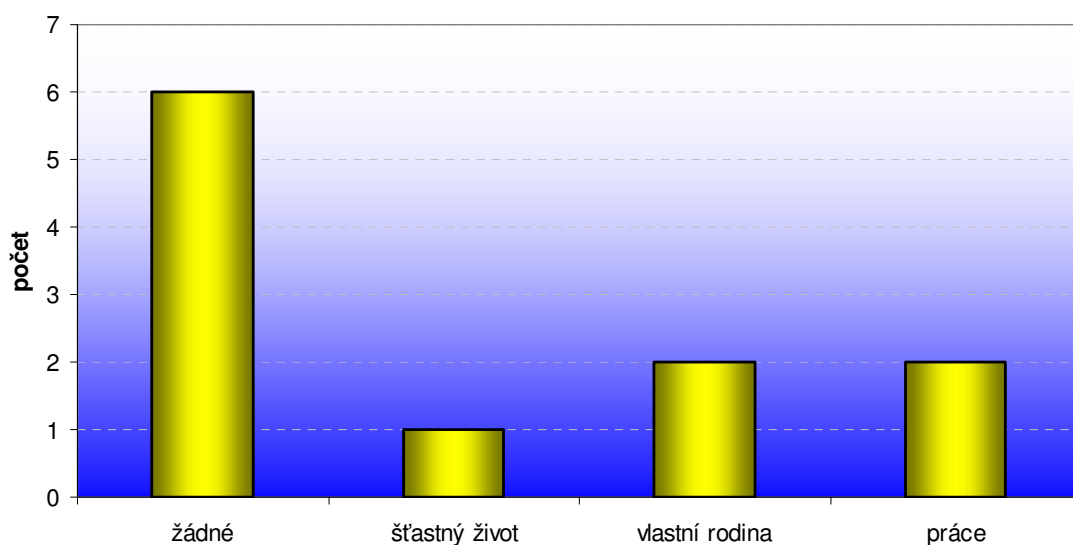
Všichni respondenti uvádějí, že jim peníze stačí..Nemusí pak nastat situace, kdy mladí lidé nevystačí s penězi a dostávají se do koloběhu půjček a následných exekucí.

Graf č. 21 Za co nejvíce utrácíš?

Respondenti nejvíce peněz utratí za nájemné, které je v pronajatých bytech značně vysoké, déle pak utrácí za potraviny, až na dalším místě je oblečení a zábava. Respondenti uváděli, že musí velice pečlivě volit, jak peníze utratí, aby jim vystačily celý měsíc. Nad svou finanční situací se zamýšleli. Z praxe vím, že pokud děti, žijící v DD, nějaké peníze mají, hned je utratí většinou za sladkosti a cigarety. Samostatný život je naučil určité zodpovědnosti a skromnosti.

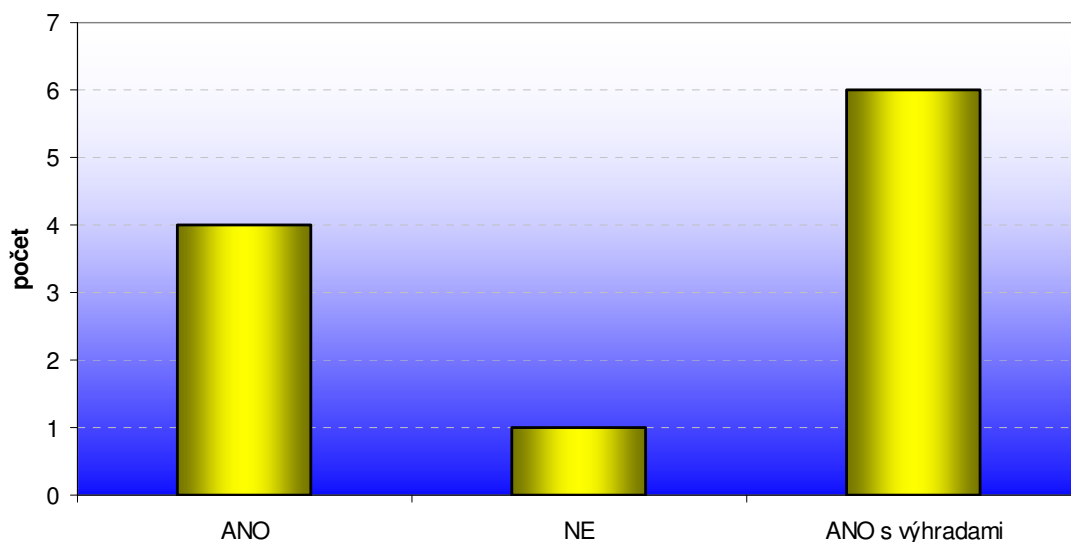
Graf č. 22 Plány do budoucna?

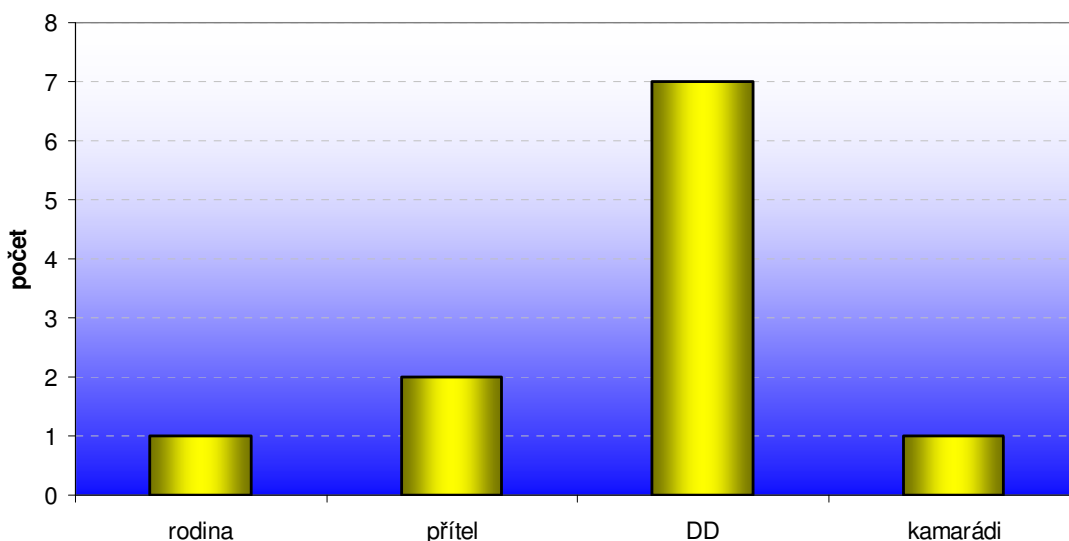
6 respondentů uvádí, že nemají plány do budoucna, dále uváděli vlastní rodinu, práci, šťastnou rodinu. Je to zvláštní, že dospělý člověk, který má život před sebou neví, jak si svůj život zařídit, že neplánuje, žije ze dne na den. Svou roli tam hraje také dosažené vzdělání, vliv party a kamarádů se kterými se stýkají, absence funkční rodiny a také jejich mentalita.

Graf č. 23 Jsi nyní spokojený(á)?

Respondenti jsou spokojení s výhradami. Stěžují si na samotu, na problémy s hledáním práce, na špatné soužití se sousedy, na různá nedorozumění, se kterými se setkávají. Dva respondenti uvádějí, že byl pro ně život v domově příjemný, bylo o ně dobře postaráno, nemuseli řešit spoustu problémů, které jim nový život přináší. Uvádějí, že pokud by měli rodinu, která by při nich stála, vše by bylo jednodušší.

Graf č. 24 Na koho se mohu v případě potřeby obrátit?

Respondenti se nejčastěji obracejí při řešení svých problémů na pracovníce dětského domova. Rodina a kamarád je uveden pouze v jednom případě, dvě respondenty hledají pomoc u svého přítele se kterým žijí.

Přesto, že respondenti odešli, sledujeme jejich úspěchy i prohry, často nás navštěvují nebo volají. Vždy jim poskytneme pomoc nebo radu, někdy i střechu nad hlavou na pár dní v případě problémů. Jako vychovatelka jsem ráda, že v nás mají stále oporu, důvěřují nám, přijdou nám ukázat své děti, pochlubí se úspěchy. Odchod z dětského domova byl pro všechny plný očekávání z nového života, který nabízí spoustu volnosti, ale zároveň to pro všechny byla velká životní zkouška.

8.8 Shrnující protokoly z rozhovorů

Karolína (22)

Karolína přišla do DD v Žatci na základě předběžného opatření se svými dvěma mladšími sourozenci v roce 2004. Pochází z dysfunkční rodiny, otec i matky byli nezaměstnaní, oba pili, otec matku bil. Matka odešla od rodiny a nikdy je už nekontaktovala. Karolína jako nejstarší převzala úlohu „matky“ a starala se o domácnost i sourozence. Otec po několika měsících požádal úřady, aby byly děti umístěny do domova. Otec v roce 2006 zemřel. Karolína se v domově adaptovala velice dobře. Byla tichá, kamarádká, svědomitá. Navštěvovala kroužek házené, kde našla několik dobrých

kamarádů, kteří jí pomáhali i po odchodu z DD. Karolína absolvovala ZPŠ a vyučila se na SOU – obor kuchař-číšník. Před odchodem se Karolína sešla se sociální pracovnící a probíraly možnosti shánění bytu. Karolína chtěla zůstat v Žatci, aby se mohla vidět se svými sourozenci. V červnu 2010 odchází do pronajatého bytu, nájem platí 4.650,-Kč měsíčně, DD jí zaplatil kauci (sponzor) na dva měsíce. Karolína má založeno konto, kde má peníze ze sirotčího důchodu po otci, v r. 2009 si založila stavební spoření. Od DD obdržela částku 13.000,- dostala starší pračku, lednici, vybavení do kuchyně. Od nadace Podpora vstupu do života dostala 10.800,- Ze svých peněz si pořídila postel, povlečení, mikrovlnou troubu. Byt je blízko bytu DD, takže Karolína se vidí se svými sourozenci velice často a zároveň konzultuje se svými bývalými tetami různé problémy. Práci díky svým kontaktům z házené sehnala celkem bez potíží. Pracuje v malém baru jako servírka. Vydělává asi 12.000,-Kč měsíčně. Peníze má na účtu, vybírá kartou. Přemýšlí, za co utrácí. Priorita je nájem, za jídlo se snaží ušetřit, kupuje čínské polévky, salám, chleba, moc nevaří. Bylo těžké obstarat hygienické potřeby, oblečení, kredit. V domově dostala, vše co potřebovala. Účastnila se projektů SOS 18, JOB STEP. Nic neodsuzuje, ale v reálném životě jí příliš nepomohly. Důležité je mít někoho blízkého, kterému se může svěřit a může jí pomoci. Říká, že se často smála, když jí tety radily, teď poznala, jak to myslely dobře a měly pravdu.

První dny v novém bytě byly skvělé, pocit volnosti, že nic nemusí. V noci však občas plakávala. Cítila se, jakoby už všechny své oblíbené tety a kamarády neměla už nikdy vidět. Domov jí nahradil rodinu, která se o ni neuměla a nechtěla postarat. Věděla, že je na všechno stejně sama.

V prvních týdnech jí bývalo velmi smutno, ale chodila na tréninky házené a vše z ní spadlo. Ráda jezdila na víkendové zápasy, pokud měla volno. Seznámila se s chlapcem, který byl o dva roky mladší. Jeho rodina Karolínu nepřijala, nesměl ji vodit domů. Byl to pro ni velký šok a zklamání. Na jaře 2010 Karolína otěhotněla, přestože brala antikoncepci. Celkem bez emocí říkala, že by šla na potrat, ale bylo pozdě. Přítel ji opustil. Často v té době chodila za svými tetami a cítila se sama a bezradná. Tak jako ještě nikdy v životě. Zůstala sama, chodila do práce a bojovala sama se sebou, co s dítětem. Vánoce trávila u nás v DD. Hned po svátcích porodila holčičku, kterou dala ihned k adopci. Rozhodla se a tvrdí, že už ji to netrápí...

Po návratu z porodnice často chodí do restaurací a ráda se napije. Do práce se vrátila.

Můžeme jen doufat, že se svým traumatem vyrovná a bude žít svůj obyčejný život. Karolína říká, pokud nemáte rodinu, která se o vás po odchodu z DD postará je život mnohem těžší až krutý.

Vendula (18)

Vendula přišla do DD Žatec se svými pěti sourozenci v roce 2005 na základě předběžného opatření. Pochází z dysfunkční rodiny, otec i matka nepracovali, pili, matka nezvládala výchovu svých dětí. Hlavním důvodem odebrání dětí bylo pohlavní zneužívání Venduly vlastním otcem, který za toto byl také pravomocně odsouzen.

Vendula je milá, klidná, tichá dívka. Se sourozenci má velmi pěkný vztah, se svou rodinou se vůbec nestýká. Matka jí stále vyčítala, že se otec kvůli ní dostal do vězení. Vendula absolvovala ZŠP a začala se učit na SOU Podbořany – obor prodavačka. Učební obor bohužel nedokončila, školu nezvládla. Před odchodem z DD projevila přání zůstat Žatci, aby byla blízko svým sourozencům a kamarádům. Vendula odešla hned po dovršení 18 let v červnu 2010. S pomocí paní ředitelky si pronajala malý byt. Platí 3500,-Kč měsíčně, má úlevu na nájemném, dělá domovnici. Toto práce jí ale nebaví, říká, že není žádná uklízečka. Při odchodu dostala finanční pomoc od DD 15.000,-Kč, z Nadace Václava a Livie Klausových Startovné do života 16.000,-Kč. Domov jí dal starší ledničku, vybavení do kuchyně, ručníky, cíchy. Nikdy si nemyslela, že toho bude tolik, co bude muset udělat. Minimálně měsíc měla co dělat. Ze svých peněz si koupila postel a malou televizi. Bez té nemůže být, má moc ráda seriály. Se sháněním práce měla štěstí, chodila na brigády do Kauflandu, takže jí přijali nastálo. Vydělává asi 12.000,-Kč měsíčně. Peníze jí chodí na účet, který si zřídila ještě na DD. Kolegyně v práci jí přijaly mezi sebe velice vřele a snaží se jí pomáhat. Přinesly jí starší záclony, cíchy, zeleninu za zahrady. Vendula přiznává, že má velké problémy vyjít s penězi. Když má nějakou částku na účtu, rychle ji utratí a hlavně také půjčuje kamarádům, kteří ji, jak sama říká využívají. Vendula říká, že za ní do bytu často chodí, přespávají u ní, dělají v bytě různé oslavy. Má velké potíže s ostatními nájemníky. Vendula ví, že tento stav není udržitelný, ale říká, že aspoň není sama a není jí smutno. K jídlu si většinou kupuje rohlíky, salám, paštiky, špagety, čínské polévky.

První dny po odchodu byla v euforii, že má volnost, často kouřila a nemohla toho se nabažít. V domově byla velmi pořádná měla ve svých věcech pořádek, teď jí uklízet nebaví, přestože je to její byt. Je spokojená, pokud se jí stýská po sourozencích

nebo potřebuje s něčím pomoci může zajít do domova. V prosinci chtěla nakoupit vánoční dárky, na které neměla, vzala si tedy půjčku u Providentu 6.000,- Kč. Musí týdně splácet 800,- Kč. Smlouvu prý četla, ale nerozuměla jí. Občas se jí nechce vstávat, takže do práce nedorazí, už má několik neomluvených směn. Vypadá to, že ji propustí. Vendula to bere s nadhledem, hlavně že je na kouření a kredit. Nyní má přítele, který bez práce a bere sociální dávky. Chlapci vadí, že zatím stále Vendula dochází do práce, chtěl by s ním být častěji...

Vendula říká, že to není nic vážného. Projekty, kterých se na DD účastnila nijak nezavrhuje, ale v reálném životě jí to moc nepomohlo. Říká, že kdyby měla rodinu o kterou by se mohla opřít, všechno by bylo jiné. Nejhorší ze všeho je samota. Často si říká, „Zvládnou to, jak to všechno dopadne“?

Erika (21)

Erika přišla do dětského domova v Žatci na základě předběžného opatření se dvěma mladšími sourozenci.

Pochází z dysfunkční rodiny, matka je alkoholička, každé dítě měla s jiným mužem. Péči o děti a domácnost nezvládla, v bytě byl nepořádek, špína, děti nedocházely do školy. Matka za dětmi jezdila velmi málo, neprojevovala zájem. Erika byla vždy veselá, kamarádská dívka. Po absolvování Praktické školy se šla učit na SOU Podbořany obor prodavačka. Školu zvládla s menšími obtížemi, ale zvládla udělat závěrečné zkoušky. V červnu jí bylo 18 let a chtěla hned z domova odejít a začít nový život. Říká, že se toužila se osamostatnit. Plánovala, že se zařídí a vezme si své bratry k sobě do péče. S pomocí sociální pracovníce si spolu s kamarádkou pronajala byt 1+1 v panelovém domě. Z domova odcházela s výbavou do bytu (povlečení, ručníky, nádobí), s finanční hotovostí 13.000,- a na knížce měla 50.000,- Kč sirotčí důchod po otci. Z peněz na knížce si koupila novou lednici, malou pračku, postel a televizi. Byla ráda, že je z domova pryč a může si dělat co chce. Práci měla zařízenou v Kauflandu, protože tam absolvovala praxi, ale nenastoupila tam. Žila ze sociálních dávek. Brzy docházelo mezi dívkami k hádkám a Erika se rozhodla odejít za matkou do Klášterce nad Ohří. Některé věci s pomocí přátel přestěhovala, některé v původním bytě nechala. S matkou a jejím přítelem rychle utratili všechny peníze, které jí zbyly. Brzy si našla přítele, který pracoval pouze příležitostně, docházelo mezi nimi k hádkám, několikrát Eriku fyzicky napadl. Spolu si vzali také několik půjček, které nezvládali splácet a

začali si půjčovat další peníze. Pokud měli peníze, utráceli za jídlo, oblečení, kredit do mobilu, psa, pokud peníze nebyly, půjčovali si. Pracovat Erika nechtěla, říkala, že by její plat šel stejně na exekuce. Po jedné hádce, kdy došlo k opakovanému fyzickému napadení, utekla Erika zpět do Žatce do dětského domova a prosila o pomoc. Bylo ošetřena u lékaře, vše bylo nahlášeno na Policii ČR, několik dní zůstala v domově. Najedla se, vyspala se, dostala nějaké oblečení a peníze. Domov kontaktoval Bílý kruh bezpečí a kurátora Eriky, kteří nám radil, jak dále postupovat. Přítel Eriky byl vykázan z jejího bytu a měl s ní zakázaný kontakt. Nějakou dobu žila Erika sama, dokonce začala i pracovat ve firmě „Cherry“ s.r.o. kde jí její kolegyně velmi pomáhaly. Peníze z výplaty však putovaly na exekuci, zůstávalo jí jen životní minimum. Bylo jí smutno, neměla žádné kamarády. Vrátila se zpět k příteli, který jí ubližoval a bil. Jak sama říká, alespoň nebyla sama. Bohužel se situace stále opakovala v ještě horší míře. Dokonce jí zakázal se stýkat s bratry, kteří ji mají velmi rádi a jsou u nás v domově.

Přítel stále nepracuje, žije ze sociálních dávek, Erika otěhotněla, porodila syna Patrika, kterému je nyní 5 měsíců. Velmi se snaží se o něj dobře postarat, ale říká, že peněz je málo a často se bojí, že to nezvládne. Má na syna málo oblečen, pleny a sunar jsou drahé. Několikrát se stěhovali, neplatili nájem. Celá rodina je pod dohledem sociálních pracovníků. Erika říká, že péči o dítě musí zvládnout, ale rezignovaně dodává, že by se jí moc ulevilo, kdyby byla zase sama a nemusela se o nikoho starat. Velmi jí chybí pomoc matky nebo někoho z rodiny, který by jí poradil a pomohl.

Závěr

Hypotézy, které byly v úvodu výzkumného šetření položeny, se na základě zpracovaných grafů se potvrdily.

Z uvedených zjištění vyplývá, že mladí lidé, kteří odcházejí z dětského domova se nacházejí v obtížné situaci. Život v ústavním zařízení jim jejich postavení velmi zkomplikoval a jejich situace pro budoucí život není příliš pozitivní. Kombinuje se u nich více nepříznivých faktorů najednou – nízká úroveň vzdělání, nízký skóre sociální inteligence, sociální závislost – neustálý dohled a režim v ústavu, narušená identita, neexistence blízkého člověka, o kterého by se mohl opřít, vztahové problémy. Mladí lidé mají „nálepku“ a doprovází je handicap z minulosti. Odchod je doprovázen nejistotou a strachem a zároveň velkým očekáváním.

Dětem je v domově poskytováno poradenství, pomoc, utužení sociálních dovedností, jsou vedeny k samostatnosti, účastní se projektů, které jim mají pomoci v novém životě. Přesto se dostávají do tíživé situace a často selhávají. Jsou nezaměstnaní, žijí pouze ze sociálních dávek. Zvykli si, že v ústavu se o ně někdo kompletně postará a najednou se ocitají v situaci, kdy se musí postarat zcela sami o sebe. Musí se vypořádat s problematikou bydlení, hledání práce, hospodařením s penězi, nechtěným těhotenstvím. Musí řešit každodenní starosti, samostatně jednat a myslet, na to nejsou z ústavní péče zvyklé. V tomto se domnívám ústavy selhávají. Další nezanedbatelnou úlohu hraje i LMP, která děti omezuje v jejich chování, jednání i myšlení. Tyto děti mají z velké části pouze mechanické myšlení, velmi obtížně řeší nenaučené, neobvyklé situace. Jedna krizová situace dokáže v jejich životě udělat velký zmatek.

Pro pedagogickou praxi je z toho vyplývá

- je důležité, abychom dospívající děti vedli k větší samostatnosti,
- nechali dospívajícím dětem větší volnost,
- abychom uměli lépe pracovat s rizikem,
- více dětem důvěřovali, že určitý problém zvládnou samy i s případnými následky, které ponесou za svá jednání,

- nelpět tolik na ústavním režimu, děti pak vyrůstají ve skleníkovém prostředí, které je příliš chrání.

V dospělosti je vypustíme do světa bez možnosti návratu. Nejpalčivější problém je, že za dětmi ve většině případů nestojí jejich rodina, ze které byli odebrány. Všichni uvádějí, že pomoc a rada někoho blízkého pro ně byla v období po odchodu nejdůležitější a většinou nebyla k dispozici. Většina našich dětí tuto situaci přes všechny překážky zvládne, i když žijí mnohdy „jinak“ než si představuje majoritní společnost. Ze svých zkušeností vychází také J. Dvořák – ředitel DÚM, který říká, že efektivní je spolupracovat s rodiči mladších dětí. Jakmile dítě dosáhne 15 let, je podle něho potřebné se soustředit na samotné dítě a ukázat mu, že je možné žít i jiným způsobem, než poznalo se svými rodiči. Investovat do prevence a do práce s problematickou rodinou (sanace rodiny). Soustředit se na prevenci vzniku problémů v rodině. Vyplatilo by se to konečně i státu – ústavy se financují z našich daní. ^(Švancar, 2009 str.14)

Seznam použité literatury

Bechyňová, V. Konvičková, M. Sanace rodiny. Praha : Portál, 2008.

ISBN 978-80-7367-392-5.

Chrátka, M. Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006.

ISBN 978-80-247-1396-4.

Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha : Portál, 1994.

ISBN 80-85282-83-6.

Matoušek, O. a kol. Metody a řízení sociální práce. Praha : Portál, 2003.

ISBN 80-7178-548-2.

Matoušek, O. Ústavní péče. Praha: Sociologické nak, 1999.

ISBN 80-85850-76-1.

Novotná, V. a kol. Zákon o sociálně právní ochraně dětí. Praha : Linde, 2000.

ISBN 80-86131-26-2.

Plecitý, V. Zákon o rodině. Praha : Eurounion s.r.o, 2007.

ISBN 978-80-7371-9.

Slomek, Z. Etopedie. Praha : UJAK, 2010.

ISBN 978-80-86723-84-6.

Švancar, R : 2009. Oblast institucionální výchovy si zaslouží odbornou analýzu.

Učitel'ské noviny. roč.38, str.14 – 15

Švarcová, I. Mentální retardace. Praha : Portál, 2002.

ISBN 80-7367-060-7.

Taxová, J. Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání. Praha : SPN, 1987.
ISBN 80-7169-165-8.

Train, A. Nejčastější poruchy chování dětí. Praha : Portál, 2001.
ISBN 80-7178-503-2.

Vocilka, M. Dětské domovy v ČR (Teoretická východiska). Praha : MŠMT, 2000.
ISBN 80-902667-6-2.

Wallerová, R: 2010. I ty půjdeš do děcáku
Mladá fronta Dnes. 5.9.2010, str. 7

Zákon 109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy a preventivně výchovné péči ve znění pozdějších předpisů (z.č. 383/2005 Sb.)

Internetové odkazy

www.azylovedomy.cz

www.dumnapulcesty.cz

www.nahradnirodina.cz

www.chranenebydleni.cz

www.bfz.cz

www.sos18.cz

Seznam příloh

Příloha A dotazník č. 1

Příloha B dotazník č. 2

DOTAZNÍK č. 1

1. Jak dlouho jsi v dětském domově?

2. Máš zde také sourozence?

3. Kde studuješ? (napiš kde)

4. Máš nějaký kontakt s rodinou ? (píše Ti, navštěvují Tě)

5. Připravuje Tě dětský domov na odchod? Pokud ano, napiš prosím,jak.

- a) finance
- b) vybava do domácnosti
- c) poradenství
- d) projekty
- e) jiné – popiš

6. Už víš, kde budeš po odchodu z DD bydlet?

- a) u své rodiny
- b) u přátel
- c) v Domě na půl cesty
- d) v azylovém domě
- e) nevím

7. Jak budeš shánět práci po odchodu z DD?

- a) úřad práce
- b) s pomocí vychovatelek z DD
- c) s pomocí sociálních pracovníků na DD
- d) nevím

8. Máš nějaké plány do budoucna?

9. Za co bys utratil svůj první příjem?

10. Co by sis pořídil(a) jako první věc do svého vlastního bytu?

11. Zúčastnil(a) ses nějakého projektu, který probíhal na DD a který Tě měl připravit na odchod z DD (např. NOE,SOS 18)?

12. Na co se nejvíce těšíš po odchodu z DD?

13. Odchod z DD Ti spíše nahání strach z nejistoty, která Tě čeká nebo se těšíš na nový život?

Děkuji za vyplnění

DOTAZNÍK č. 2

1. Jak dlouho jsi pryč z dětského domova?

2. Kde bydlíš?(u rodiny, pronajatý byt atd.)

3. Jak jsi sháněl(a) bydlení?

4. Jak Ti pomohl dětský domov s odchodem do života? (výbava, rady, finanční hotovost)?

5. Doučil(a) ses?

6. Jsi zaměstnaný(á)?

7. Vystačíš s penězi na nájem, jídlo, tvou spotřebu?

8. Za co utrácíš nejvíce?

9. Máš nějaké plány do budoucna?

10. Jsi nyní spokojený(á)?

11. Máš někoho na koho se můžeš v případě potřeby obrátit?

Děkuji za vyplnění

Katalogizační popis

Jméno autora : Kateřina Jandová

Obor : Speciální pedagogika

Forma studia : kombinovaná

Název práce : Začlenění mladých lidí s LMP, odcházejících z DD Žatec do naší společnosti

Rok : 2011

Počet příloh : 2

Počet titulů české literatury a pramenů : 14

Počet internetových zdrojů : 6

Vedoucí práce : Doc.PhDr. Jan Šiška, Ph.D.